Kimyâ-i Saâdet adlı eserin yazarı

GAZÂLÎ anısına

" Aklın Ve Bilimin Işığında Saygın Bir Üniversite.. "

Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programı

Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programı

PROJE EKİBİ

Yürütücüler

Prof. Dr. Sayın DALKIRAN

Doç. Dr. Asım ARI

Araştırmacılar

Prof. Dr. Musa ÇIFCİ

Prof. Dr. M. Bahaddin ACAT

Prof. Dr. M. Selahattin TURAN

Prof. Dr. Zühal ÇUBUKÇU

Prof. Dr. Ali ÇELİK

Doç. Dr. Erol DURAN

Doç. Dr. Zekerya BATUR

Doç. Dr. İbrahim Halil ÇANKAYA

Doç. Dr. Özer ÇETİN

Doç. Dr. Ramazan EGE

Yrd. Doç. Dr. Salihe ESEN

Yrd. Doç. Esra EREN

Yrd. Doç. Hakan GÜLVEREN

Yrd. Doç. Dr. Orhan PARLAK

Yrd. Doç. Dr. Ersin KARADEMİR

Öğr. Gör. Dr. Ömer MÜFTÜOĞLU

Arş. Gör. Sevil ORHAN ÖZEN

Arş. Gör. Ufuk ULUÇINAR

Arş. Gör. Resul GÖL

Arş. Gör. Mehmet Fatih KAYA

Arş. Gör. İsmail KAŞARCI

Bu çalışma, Uşak Üniversitesi İslami Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 2016/4-1 nolu proje olarak desteklenmiştir.

ÖNSÖZ

Bir eğitimin niteliği, hazırlanan eğitim programları kadar programları uygulamaya koyan öğretmenlerin yeterliklerine bağlıdır. Son yıllarda öğretmen yetiştirme ile ilgili çalışmalarda öğretmenlerin pedagojik anlamda alan bilgisi, sınıf yönetimi, öğretim becerileri gibi konularda öğretmen yeterlikleri üzerinde durulmaktadır. Bu alandaki araştırmalar, öğretmen niteliğinin artırılmasının öğrencilerin başarısına önemli ölçüde bir etki oluşturabileceğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin gelişimi ve başarısı üzerinde etkili olabilecek bir eğitim ortamının tasarlanmasında birinci faktörün öğretmen ve öğretmen niteliğinin geliştirilmesi olduğu da önemli bir yer teşkil etmektedir. Dolayısıyla Kur'an kurslarında 4 ila 16 yaşlarındaki çocuklara eğitim vermeye çalışan imam-hatip ve müezzinlerin bu anlamda gelişimlerine katkı sağlama amacı, projenin çıkış noktasını oluşturmuştur.

Proje, Uşak il Müftülüğü ile Uşak Üniversitesi İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi arasında yapılan bir işbirliği sonucunda gerçekleştirilmiştir. Uşak İl Müftülüğü bünyesinde Kur'an kurslarında görev yapan imam-hatip ve müezzinlerle eğitimsel açıdan yaşadıkları sorunları belirlemek için bir ihtiyaç değerlendirme çalıştayı yürütülmüştür. Çalıştay sonucunda ortaya konulan sorunlar etrafında görüş birliğine varılarak bir seminer programının yapılmasının uygun olacağına kanaat getirilmiştir. Öğreticilerin karşılaştığı eğitsel problemlere çözüm bulmak amacıyla sekiz temadan oluşan bir eğitim programı hazırlanmıştır. Hazırlanan program dört gün boyunca Kur'an kursu öğreticilerine uygulanmıştır. Projenin devamında öğreticilerin aldığı eğitim sürecinin, özellikle yaz Kur'an Kursuna devam eden öğrencilere olan yansımaları üzerinde durulmuştur. İmam-hatip ve müezzinlerin öğretimsel yeterliğine katkı sağladığı görülen programın etkili olduğu da yapılan değerlendirme sonucunda anlaşılmıştır.

Her ne kadar programla ilgili eksiklikler ya da yetersizliklerin olduğu tespit edilmiş olsa da yapılan düzenleme sonrasında ideale yakın program ortaya konmuştur. Programla ilgili öneriler dikkate alınarak son hâli yapılandırılmıştır. Çalışma grubu Uşak İli Müftülüğüne bağlı Kur'an kurslarında devam eden öğreticilerden oluşan projede ortaya konulan eğitsel sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik hazırlanan eğitim programının, Türkiye'deki tüm Kur'an kurslarını içine aldığı düşünülmektedir. Bu açıdan programın ülke çapındaki tüm Kur'an kurslarında görev yapan öğreticilere uygulanabilir olduğu ve yaygınlığının mümkün olduğu görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı ve Üniversiteler işbirliği ile yaz Kur'an kurslarında görev alacak öğreticilerin bu hizmet içi eğitim programını almalarını **öneriyoruz.**

Son olarak, bu projeye katılım gösteren Uşak İl Müftülüğüne bağlı Kur'an kursu öğreticilerine, bu projeyi destekleyen Uşak Üniversitesi İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezine, Uşak İl Müftülüğüne, projede görev alan öğretici, akademisyen ve proje personeline içten teşekkürlerimizi sunarız.

Eylül 2016

Proje Grubu

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM: GİRİŞ
Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları
Kur'an Kurslarında Eğitim-Öğretim Programı
Yaz Kur'an Kursları
Yaz Kur'an Kurslarının Öğretim Programı
Kitaplar ve Diğer Materyaller
Yaz Kur'an Kursu Öğreticisi
Problem Durumu
Projenin Amacı
Beklenen Yararlar/Uygulamaya Aktarma/Ekonomiye Katkı
İlgili Araştırmalar
II. BÖLÜM: YÖNTEM
Araştırma Deseni
Çalışma Grubu
Veri Toplama Araçları
Verilerin Analizi
Uygulanan Eğitim Programının Değerlendirilmesi
III: BÖLÜM: PROGRAM GELİŞTİRME
Kur'an Kursu Öğreticileri Eğitimi Programının Geliştirilmesi ve Süreci
İhtiyaç Analizi
İhtiyaç Değerlendirme Çalıştayı, Süreç, Yöntem, Sonuç
Çalıştay Çalışma Grubu
Çalıştayın Gerçekleşmesi
Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitim Programı
Planlama
Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitim Programı ve Pilot Uygulaması
IV. BÖLÜM: BULGULAR
Seminer Uygulamasının Değerlendirilmesinden Elde Edilen Bulgular
Programının Değerlendirilmesinden Elde Edilen Bulgular
Seminer Sonu Değişim Süreci
Öğrenci Kontrolü
Öğretim Süreci
Algısal Değişim
Seminer Programı Öğretim Sürecini Etkileyen Faktörler
Seminer Konularına Yönelik Görüşler
Konuların Gerekliliği
Zamanlamanın Yeterliliği
V. BÖLÜM: SONUÇLAR
Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programı
Hizmet İçi Eğitim Programı Ders Planı
Hizmet İçi Eğitimi Programı Konu İçeriği
Sonuç ve Öneri
KAYNAKÇA
EKLER
EK 1. Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitimi Seminer Programı

EK 2. Yaz Kur’an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitimi Seminer Uygulamasını Değerlendirme Görüşme Formu
EK 3. Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programı Değerlendirme Görüşme Formu
EK 4. Çalıştay Broşürü (ön ve arka)
EK 5. Örnek Sertifika Belgesi
EK 6. Çalıştay ve Hizmet İçi Eğitim Uygulamasından Fotoğraflar

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Genel çizgilerle eğitim, insanın olgun, erdem sahibi, mükemmel bir varlık hâline gelme/getirilme sürecidir ve eğitim ile insanın insani özelliklerinin geliştirilmesi, kısaca insanın daha da insanlaştırılması amaçlanır (Şişman, 2013). Din ve dini değerlere sahip olma arzusu, insanın varoluşunun bir gereğidir. Bundan dolayıdır ki, insan gerek birey gerekse toplum olarak dine ve dinin emirlerine her zaman ihtiyaç duymuş ve o konuda bilgi edinmenin yollarını aramıştır. Bu arayış, toplumlar için "din eğitimi ve öğretimini" zorunlu kılmıştır. Din eğitimi insanın inanıp benimsediği "kutsal" ile ilgili davranışlarını geliştirmesi sürecidir (Çelik, 2012).

Din eğitimi, insanın kendi iç dünyası ile barışık olmasını sağladığı gibi dış dünya ile ilişkilerinin sağlıklı gelişmesine katkıda bulunur. Bireyin önce aile içindeki sorumluluklarını, sonra yakın çevresine karşı ve nihayet diğer insanlara karşı sorumluluklarını din eğitimi sayesinde alabileceği, sosyal barış ve huzurun bu eğitimin kalitesi ile orantılı olduğu toplumun tecrübesine dayalı tespitlerdir (Çiftçi, 2013). Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ile başlayan din eğitimi ve öğretimine, İslam toplumlarında çoğu eğitim ve öğretim müessesesinde düzenli veya düzensiz, örgün veya yaygın, ağırlıklı olarak yer verilmiştir (Aybey, 2015). Ülkemizde de hemen hemen her dönemde din eğitimi ve öğretimine büyük bir önem verilmiş ve bunun gerçekleştirilmesi için maddi ve manevi her türlü gayret gösterilmiştir.

Bireyde kendi yaşantıları yoluyla, planlı, programlı, kasıtlı ve kontrollü olarak din ile ilgili davranış değişikliği meydana getirme süreci "formal din eğitimi", plansız, programsız, kasıtsız ve kontrolsüz olarak gerçekleşen din eğitimi ise "informal din eğitimi" olarak isimlendirilmektedir (Tosun, 2005). Formal din eğitimi örgün din eğitimi ve yaygın din eğitimi olarak ikiye ayrılmaktadır (Aydın, 2008). Ülkemizde örgün din eğitimi okullar vasıtasıyla gerçekleştirilirken, yaygın din eğitimi etkinlikleri ise resmi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) tarafından camilerde vaaz ve hutbelerle, cami dışında çeşitli dini konularda düzenlenen konferans ve panellerle, toplumun bütün kesimlerine yönelik basılı, sesli ve görüntülü yayınlar aracılığıyla ve Kur'an kurslarında yürütülen eğitim öğretimle yürütülmektedir (Aydın, 2005). Formal yaygın din eğitimi etkinliklerinden Kur'an kurslarında yürütülen eğitimle ilgili bilgilere aşağıda değinilmiştir.

DİB kuruluş ve görevleri hakkındaki kanunun birinci maddesinde, başkanlığın resmi görevi, "İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" şeklinde tarif edilmiştir (Turan, 2013). DİB, yaygın din eğitimi etkinliklerini çeşitli kanallar ve birimler vasıtasıyla gerçekleştirmektedir (Aydın, 2008). Camiler ve mescitler var olduğu ilk günden itibaren çok yönlü fonksiyonu ile hayatın içinde yerini almıştır. Toplumumuzda da ilk nüveleri ailede kazanılan manevi duyguların tarifsiz şekilde en erken yaşandığı ve hissedildiği mekanlar camilerdir. Aynı şekilde Türkiye'nin bir gerçeği olarak din eğitiminin en önemli ayaklarından birini camilerde gerçekleştirilen yaz kursları oluşturmaktadır (Çiftçi, 2013).

Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eğitim sisteminde yer alan ana kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an, Müslümanların hayatının sadece inanç ve ibadet alanını değil, insanlar arası ilişkileri (ferdi-toplumsal hayatı), dini, ahlaki, hukuki, mali ve sosyal hayat alanını da düzenleyen hükümleri içeren bir kitaptır. Bu hükümlerin çıkarılması amacıyla başvurulan bir kaynak olması, günlük ibadet olan namazda Kur'an okumanın mecburi olması dışında Kur'an'ın okunmasını öğrenmek, öğretmek, okumak ve dinlemek Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından teşvik edilmiş ve bir ibadet olduğu duygusu kazandırılmıştır (Buyrukçu, 2001).

Kur'an kursları müslüman bireylerin yaygın din eğitimi konusundaki ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulmuş olan yaygın din eğitimi kurumlarıdır (DİB, 2003). Türkiye'de okullarda verilen zorunlu din eğitimine ilave olarak din eğitimi almak her Müslüman bireyin inandığı dini öğrenmek istediğinde başvurabileceği tek yaygın din eğitim-öğretim kurumları Kur'an kurslarıdır (Aköz, 2011).

Örgün eğitimle Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleriyle din olgusu hakkında genel bir anlayış ve bakış açısı kazanan bireyler Kur'an kurslarında Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak okuyabilme, ibadetlerini yerine getirecek kadar sure ezberleyebilme ve bunun yanında İslam dininin temel prensiplerini öğrenebilme imkanı bulmaktadırlar (DİB, 2005). Kur'an kurslarında düzenlenen eğitim faaliyetleri, "Kur'an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği ve Kur'an Kursları Yönergesi" çerçevesinde yürütülmektedir. Bu kapsamda bu kurslarda aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilmektedir (DİB, 2012b):

a) Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı öğretmek,

b) Tecvid, tashih-i huruf ve talim gibi Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun ve güzel okumayı sağlayıcı bilgileri uygulamalı olarak öğretmek,

c) İbadetler için gerekli sûre, âyet ve duâları ezberletmek ve anlamlarını öğretmek,

ç) Hafızlık yaptırmak,

d) Kur'an-ı Kerim'in anlaşılmasını sağlamak,

e) İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatı ve örnek ahlâkı hakkında bilgiler vermek,

f) Dini içerikli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek.

Köklü bir tarihi geçmişe sahip olan Kur'an kursları, kültürümüzün şekillenmesinde önemli katkısı olan yaygın eğitim kurumlarından biridir. Günümüzde örgün öğretim süreci içinde bulunan veya bu süreci tamamlamış insanımızın büyük bir kısmı, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı; iman, ibadet, ahlak konularında temel bilgileri ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatını önemli ölçüde bu kurumlardan öğrenmektedir. Kurslarda Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenmenin yanı sıra Kur'an'ın anlamı üzerinde durulmaya özen gösterilmekte, İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla ilgili dini bilgilere ağırlık verilmektedir. Bunların yanı sıra, Kur'an kursları, milli birlik ve beraberliği pekiştiren, sevgi, saygı ve dostluk bağlarını güçlendiren, vatan, millet, bayrak, şehitlik, gazilik gibi milli değerleri aşılayan ve bir arada yaşama bilincinin oluşmasına katkıda bulunan kurumlardır (DİB, 2006; DİB, 2012a). Formal yaygın dini eğitim veren kurumlar olarak bilinen Kur'an kursları sekiz ay süreli Kur'an kursları, hafızlık eğitimi veren Kur'an kursları ve yaz Kur'an kursları olarak A, B, C ve D grupları olarak incelenebilir. Kur'an kurslarında Kurs süreleri, verilen dersler, ders saati sayısı kurs türüne göre değişmektedir. Kurslarda programların uygulanacağı gün ve saatler, yöneticinin teklifi ve müftünün onayı ile belirlenir. Kurs türüne göre aranan şartlar şöyledir (DİB, 2012b):

A Grubu Kur'an Kurslarında aranan şartlar şunlardır;

a) Öğrenci sayısı 100 ve üzeri olmak,

b) Yatılı öğrencisi bulunmak,

c) Öğrenci sayısının %15 ve üzeri hafızlığa çalışan olmak,

ç) Derslik sayısı en az 5 ve üzeri olup, fiziki yapısı, binası ve sosyal imkânları iyi olmak.

B Grubu Kur'an Kurslarında aranan şartlar şunlardır;

a) Öğrenci sayısı en az 36 ve üzeri olmak,

b) Derslik sayısı 2-3 veya 4 olmak,

c) Sınıflardan en az biri hafızlığa çalışan olmak,

ç) Fiziki yapısı imkânlar bakımından A grubu kriterlerine yakın olmak,

C Grubu Kur'an Kurslarında aranan şartlar şunlardır;

a) Tek dersliği bulunan olmak,

b) Gündüzlü eğitim yapmak.

D grubu kurslar ise ihtiyaç doğrultusunda geçici olarak açılmaktadır.

Kur'an Kurslarında Eğitim-Öğretim Programı

Kur'an eğitim ve öğretiminde Başkanlıkça hazırlanan eğitim ve öğretim programları uygulanır. Bu eğitimlerde Başkanlıkça hazırlanan ders kitapları kullanılır ve uygun görülen ders materyalleri de takip edilir (DİB, 2012b). Kur'an kursları;

1) Uzun süreli Kur'an kursları

2) Hafızlık eğitimi veren Kur'an kursları

3) Yaz Kur'an kursları olmak üzere üç şekilde eğitim vermektedir (Sel, 2012). Ayrıca "hafta sonu ve yaz kursları", "akşam kursları" ve "camilerde kuran öğretimi" kursları da düzenlenmektedir (Buyrukçu, 2001).

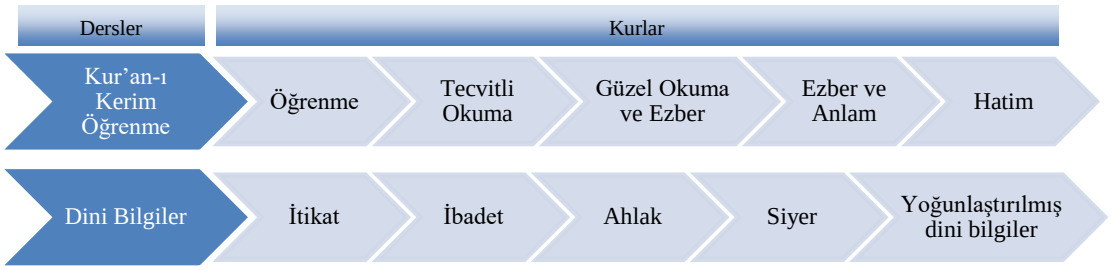
Uzun süreli Kur'an kursları, İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i doğru ve usulüne uygun okumayı öğrenme imkânı veren, ibadetleri yerine getirebilecek yeterlikte Kur'an ezberlemelerine yardımcı olan ve temel dini bilgiler eğitimi veren 32 hafta süreli kurslardır (Sel, 2012). Söz konusu kurslar 2011 yılında yeniden yapılandırılmış 32 hafta süren kursların dört dönem hâlinde düzenlenmesi planlanmış, Kur'an Kursları Temel Öğretim Programları ve Ek Öğretim Programları olmak üzere iki program hazırlanmıştır (DİB, 2011).

Temel öğretim programları Başkanlıkça her yıl belirlenen eğitim-öğretim takvimi doğrultusunda dört dönem halinde yürütülür. Her eğitim-öğretim dönemi, süre bakımından kendi içinde müstakildir ve bir ve ikinci dönem dokuz haftadan, üç ve dördüncü dönem ise sekiz haftadan oluşur (DİB, 2012a). Temel öğretim programında haftada 18 saat ders bulunmaktadır. Bu programda 18 saatin, 12 saati Kur'an-ı Kerim öğretimine, 6 saati ise dini bilgiler öğretimine ayrılır. Temel öğretim programında bir veya birkaç döneme katılan öğrencilere, öğretici ve müftünün imzası ile "Kur'an Kursu Katılım Belgesi" düzenlenir. Bir eğitim takviminde temel öğretim programından dört döneme katılan veya ek öğretim programında kurlara katılan ve başarı belgesi almak isteyen öğrencilere, dördüncü dönemin sonunda sınav yapılarak başarılı olanlara "Kur'an Kursu Başarı Belgesi" düzenlenir (DİB, 2012a).

Hafızlık eğitimi yapılan Kur'an kurslarında yüzünden okunan sınıflarda bir yılda üç dönem halinde yürütülür ve her dönem 16 haftadan oluşur. Dönemler bir birinden ayrı ve müstakildir. Bu programın uygulandığı sınıflarda günde beş ve haftada 30 saat ders yapılır. Programda haftada 30 saat dersin, 24 saati Kur'an-ı Kerim öğretimine 6 saati ise Dini Bilgiler öğretimine ayrılır (DİB, 2012a). Her öğretim sonunda ilgili Müftülük Başkanlığında Kur'an

kursu öğretmeni ve Milli Eğitim Bakanlığı temsilcisinden oluşan bir komisyon tarafından yapılan imtihanda başarılı olanlara "Hafızlık Belgesi" verilir (Buyrukçu, 2001).

Ek öğretim programlarının her biri ise 48 ders saatidir. Bu programlar haftada 6 saat olarak uygulanır. Programın uygulanacağı gün ve saatler, öğrencilerin talepleri doğrultusunda mahalli şartlara göre düzenlenir. Ek programlar kur esasına dayalı olarak yürütülür. Şekil 1'de dersler ve kurlar yer almaktadır (DİB, 2012a).

Şekil 1. Ek öğretim programında yer alan dersler ve kurlar

İslam dinine inanan insanların ibadetlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirebilmeleri için Kur'an okumayı öğrenmeleri gerekmektedir. Günümüzde her bireyin Türkiye'de Kur'an öğretiminin yapıldığı Kur'an kurslarında ya da imam hatip liselerinde bu eğitimi alma imkânı bulunmamaktadır. Bu noktada ise yaz Kur'an kursları devreye girmektedir.

Yaz Kur'an Kursları

Yaygın din eğitiminin en önemli uygulama alanlarından birisi yaz Kur'an kurslarıdır (Önder, 2009a). Yaz Kur'an kursları, okulların tatil olduğu zamanlarda, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcilerinin talebine bağlı olarak Kur'an-ı Kerim'i ve mealini öğrenmeleri, dini bilgilerini geliştirmeleri, dini içerikli sosyal ve kültürel etkinliklerden yararlanmaları amacıyla Kur'an kurslarında, camilerde ve müftülüklerce uygun görülecek yerlerde mülki amirin onayı ile haftada beş gün olmak üzere iki ay süreli kurslardır (DİB, 2012b). Bu kurslara kayıtlar ilk ve ortaokul ile liselerin yılsonu tatiline girdiği ilk hafta yapılır, ikinci haftadan itibaren de öğretime başlanır. Örgün öğretim kurumlarının açık olduğu sürelerde, uzun süreli Kur'an kurslarına katılmaları mümkün olmayan öğrencilerin İslâm din eğitimi ihtiyaçları bağlamında faydalanabilecekleri kurslardır. Bu kurslardan tüm ilk, orta ve lise öğretim kademelerinden tüm öğrenciler faydalanabilmektedir. Ayrıca 2013-2014 eğitim-öğretim yılında pilot uygulaması gerçekleştirilen 4-6 yaşa yönelik yaz Kur'an kursları 2014-2015 eğitim-öğretim yılından itibaren Türkiye genelinde Başkanlıkça belirlenen kriterlere sahip öğreticiler tarafından fiziki şatları uygun olan mekânlarda uygulanmaktadır (DİB, 2016b).

Yaz Kur'an kursları, örgün öğretim sürecinde eğitim gören çocuk ve genç bireylerin din eğitimi taleplerinin karşılandığı önemli din eğitimi merkezleridir. Bu öğrencilerin yaşları dikkate alındığında; ergenlik dönemine geçiş sürecinde çocuklar ya da gençler olduğu görülür. Eleştirel düşünce, özgürlük, varlık üzerine düşünme ve hayatı anlamlandırma özelliklerinin ağır bastığı bu dönemde verilen din eğitimi ileriki yıllarda davranışlarını etkileyecek ve şekillendirecektir (Önder, 2009a). Bu anlamda yaz Kur'an kurslarında aşağıda belirtilen amaçlara ulaşması beklemektedir (DİB, 2006):

- Öğrencilerin hayatlarını anlamlandırma süreçlerinde karşılaştıkları sorunların çözümünde kendilerine destek sağlayacak bilgi, duygu, hareket ve ruh çerçevesindeki davranışları kazanmalarına yardımcı olmak.
- Kazanımlar ve etkinlikler yoluyla öğrencilerin dini öğrenme, anlama ve yaşama davranışlarını geliştirmelerine destek olmak.
- Din eğitimi çevresinin önemli bileşenlerinden olan "cami" ile yetişmekte olan neslin ilişkisine katkı sağlamak.
- Öğrencilerin dini ve ahlaki değerlere önem vermelerine ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmelerine, sonuçta erdemli kişilikler oluşturabilmelerine rehberlik etmek.
- Öğrencilerde birlik ve beraberliği perçinleyen sevgi, saygı, kardeşlik ve dostluk bağlarını güçlendirmek.
- Öğrencilere bir arada yaşama ve sorumluluk bilincini geliştiren bir perspektif kazandırmak.
- Öğrencilerin sağlıklı dini bilgiler edinmelerine ortam hazırlamak.
- Öğrencilerin evrensel değerlere, kendi dini bilgi ve bilinçleriyle katılmalarını desteklemek.

Yaz Kur'an Kurslarının Öğretim Programı

Yaz Kur'an kurslarında, DİB tarafından 2005 yılında hazırlanan "Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı" uygulanmaktadır. Söz konusu program, öğrencilerin bilgi ve becerilerine göre gruplandırılmalarını esas alan "kur" sistemine göre yapılandırılmıştır. Kur sisteminin uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla "dönem esası" benimsenmiş olup kurslar üç dönem hâlinde düzenlenmektedir. Üçer haftalık her bir dönem için birer kur düşünülmüş, Kur'an dersi üç kur, temel dini bilgiler de üç kur olacak şekilde hazırlanmıştır (Aydın, 2008).

Yaz Kur'an Kurslarında haftalık 15 saat ders yapılmaktadır. Bu derslerin on saati Kur'an öğretimi, beş saati ise dini bilgilere tahsis edilmiştir. Bu kurslarda günde en az üç saat eğitim-öğretim yapılmaktadır (DİB, 2012b).

Yaz Kur'an kursları öğretim programı Kur'an-ı Kerim, İtikat, İbadet, Siyer ve Ahlâk olmak üzere beş öğrenme alanını kapsamaktadır. Her kurda beş öğrenme alanıyla ilgili belli düzeyde bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmıştır (DiB, 2006; Sel, 2012). Öğrenciler Kur'an-ı Kerim öğrenme alanıyla genel olarak Kur'an'ın İslam'daki yeri, önemi, Kur'an'la ilgili bazı temel kavramlar ve Kur'an'ın temel konuları ile tanışacaklardır. İtikat öğrenme alanı öğrencilerde kesin bilgiye dayalı, temellendirilmiş ve gönülden benimsenmiş bir insan-din ilişkisini oluşturmayı hedefleyen bir içeriğe sahiptir. İbadet öğrenme alanı İslam'da ibadetler ve ibadetlerin faydaları ile ilgili konuları içermektedir. Siyer öğrenme alanı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatı, kişiliği ve örnekliği ile ondan davranış örnekleri konularını içermektedir. Ahlâk öğrenme alanı, öğrencilerin iyilik, doğruluk, bağışlayıcılık, cömertlik, adalet gibi fazilet ve değerleri öğrenmelerini, sevmelerini ve davranışa dönüştürmelerini hedeflemektedir (DİB, 2006). Ayrıca bu programla öğrencilerin bazı temel beceriler ile değerleri kazandırmalarına yardımcı olması beklenmektedir. Söz konusu beceriler ile değerler Şekil 2 ve Şekil 3'te yer almaktadır.

• Ahlâklı ve hoşgörülü davranma	• Etkileşim	• Öğrenme ve kendini geliştirme
• Amaç belirleme	• İletişim	• Sorumlu bir şekilde davranma
• Araştırma	• Karar verme	• Sorun çözme
• Çevre bilinci	• Katılım ve işbirliği	• Zaman ve mekânı doğru algılama
• Değerlere önem verme	• Kendini ifade etme	
• Duygu yönetimi	• Kendini tanıma	

Şekil 2. Yaz Kur'an Kursu Öğretim Programında Yer Alan Beceriler (DİB, 2006)

• Adil olma	• Dürüstlük	• Sağlıklı olmaya önem verme
• Aile kurumuna önem verme	• Fedakârlık	• Samimiyet
• Bağımsızlık	• Güvenilir olmak	• Saygı

• Cömertlik	• Hoşgörü	• Sevgi
• Çalışkanlık	• İyilik	• Sorumluluk
• Dayanışma	• Kardeşlik	• Sözünde durmak
• Diğerkâmlık	• Misafirperverlik	• Temizlik
• Doğruluk	• Özgürlük	• Vatanseverlik
• Dostluk	• Özverili olmak	• Yardımseverlik
• Duyarlılık	• Paylaşımcı olmak	

Şekil 3. Yaz Kur'an Kursu Öğretim Programında Yer Alan Değerler (DİB, 2006)

Kitaplar ve Diğer Materyaller

Yaz Kur'an kurslarında DİB tarafından hazırlanan ders kitapları ve materyallerinin kullanılması önerilmektedir. Bununla birlikte Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programının temel yaklaşımına; öğrenme-öğretme sürecinde uyulması gereken ilkelere aykırı olmamak kaydıyla müftülükçe uygun görülen yardımcı eğitim-öğretim materyalleri de kullanılabilmektedir (DİB, 2016b).

Yaz Kur'an kursları için 4-6 yaş grubu için; "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Etkinlik Kitabı", 7-14 yaş grupları için; "Yaz Kur'an Kursları Dinimi Öğreniyorum" ve "Yaz Kur'an Kursları Etkinlik Kitabım", 14 yaş ve üzeri için; "Dinimizi Öğreniyoruz 1, 2, 3" kitapları, 18 yaş üzeri için; "Dinim İslam Temel Bilgiler" kitabı kullanılmaktadır. Ayrıca Âlim Çocuk 3.0 CD'si ve Başkanlığın http://kurs.diyanet.gov.tr adresli web sitesinden ders materyalleri konusunda istifade edilebilmektedir. Söz konusu kitapların bir kısmı öğrencilere ücretsiz dağıtılmakta ya da başkanlığın web sayfasından indirilebilmektedir (DİB, 2016a).

Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programının uygulanmasına ilişkin öğretici kılavuz kitabı da hazırlanmıştır. Öğreticiler için hazırlanan kılavuz kitapta kurslarla ilgili genel bilgi, amaçlar, temel beceriler, değerler, öğrenme alanları, kazanımlar, etkinlikler, öğretici nitelikleri, öğrenme-öğretme ilkeleri ve yöntemleri ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir (DİB, 2006; Özdemir, 2011). Öğreticiler için hazırlanan kitaplar ile diğer materyallere başkanlığın web sayfasından ulaşılabilmektedir (DİB, 2016a).

Kur'an kurslarında öngörülen eğitim anlayışlarının uygulamaya geçirilmesinde, geliştirilen programın uygulanması, ders kitaplarının ve diğer öğretim materyallerinin etkili bir şekilde kullanılması, öğrenenlerin ihtiyaçlarının nitelikli bir şekilde karşılanmasında temel görev din eğitimi etkinlerini planlayan, düzenleyen, yöneten ve değerlendiren öğe

konumundaki Kur'an kursu öğreticilerine düşmektedir (Aydın, 2008; DİB, 2012a; Korkmaz, 2009).

Yaz Kur'an Kursu Öğreticisi

Yaygın din öğretimi genel olarak vaizler, müftüler, imam-hatipler ve Kur'an kursu öğretmenleri tarafından gerçekleştirilir (Bilgin, 2001). Öğreticilerin yerleştirme işlemleri, Başkanlıkça bilgisayar ortamında KPSS puanı temel alınmak ve en yüksek puandan başlamak suretiyle adayların tercihleri dikkate alınarak aşağıdaki ölçütlere göre;

1) Kur'an kursu öğreticileri ile imam-hatiplerin,

a) Öncelikle hafızlık belgesine sahip ilahiyat fakültesi mezunları arasından,

b) Dolmaması halinde ilahiyat fakültesi mezunları arasından,

c) Dolmaması halinde hafızlık belgesine sahip en az ilahiyat ön lisans mezunları arasından,

d) Dolmaması halinde en az ilahiyat ön lisans mezunları arasından,

e) Dolmaması halinde hafızlık belgesine sahip en az imam-hatip lisesi mezunları arasından,

f) Dolmaması halinde en az imam-hatip lisesi mezunları arasından,

2) Müezzin-kayyımların ise, en az imam-hatip lisesi mezunu veya hafızlık belgesine sahip en az lise/dengi okul mezunları arasından yapılmaktadır (DİB, 2011).

Yaz Kur'an kurslarında ise Kur'an kursu öğreticileri, imam-hatip ve müezzin-kayyımlar ile müftülüklerce uygun görülen fahri öğreticiler görev yapmaktadır (DİB, 2012b). DİB, bünyesinde görev yapmakta olan genelde tüm din görevlilerinin özelde ise Kur'an kursu öğreticilerinin sahip olmaları gereken yeterlikleri belirleyerek söz konusu yeterliklerin yer aldığı bir de kitapçık yayınlamıştır (DİB, 2014).

Kur'an kurslarında gerçekleşmesi beklenen hedefler Kur'an kursu öğreticilerinin rehberliği ile öğrencilere kazandırılmaya çalışılır. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi, formal yaygın din eğitiminin etkililiği bu programı uygulayan öğreticilerin nitelikleri ile doğrudan ilişkilidir (Aydın, 2008).

Problem Durumu

Günümüzde teknolojik gelişmeler kitle iletişim araçlarının hızla yaygınlaşmasını, sosyo-kültürel değişmeleri de beraberinde getirmektedir (Turan, 2013). Toplumların değişmesine paralel olarak insanların ihtiyaçları farklılaşmakta, çeşitlenmekte ve çoğalmaktadır. Buna bağlı olarak da, beklentileri, talepleri değişmekte ve artmaktadır. Bu değişikliklerin

sonucunda toplumların bireylerden beklediği beceriler de sürekli farklılaşmaktadır. Dolayısıyla bu talepleri, ihtiyaçları karşılayacak kişilerin/personelin de buna paralel olarak farklı ve yeni bazı niteliklerle/yeterliklerle donanması gerekli olmaktadır (DİB, 2014). Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesine karşı olan istek, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an okumayı ve öğrenmeyi teşvik eden hadisleri sebebiyle her geçen gün artmıştır. Bu amaçla kursların fiziki yapısının eğitime uygun ve cazip hale getirilmesi, eğitim öğretim materyallerinin, öğreticilerinin daima bu gelişmeye ayak uydurması ve bunun sağlanması gerekir (Akşener, 2012).

Ülkemizde yaşayan insanların İslam dini ile ilgili yaygın din eğitimi ihtiyaçlarını karşılamada Kur'an kursları önemli bir yere sahiptir. Bu ihtiyaçları en etkili şekilde karşılayabilmek için Başkanlık, söz konusu kurumların programlarını yenilemiş, ders kitaplarının yanı sıra bir takım öğretim materyallerini geliştirmiş, öğrenen ve problem merkezli bir din eğitimi anlayışının benimsenmesine ve uygulanmasına dönük çalışmalara hız vermiştir (Korkmaz, 2010).

Bireylerin hayat standardının yükselmesi, toplumun beklentilerinin farklılaşması vb. hususlar din hizmetlerinin kalitesinin artırılmasını da gerekli kılmaktadır. Kur'an kursu öğreticisi de din hizmetinin ve yaygın din eğitimi-öğretimi süreçlerinin temel öğelerinden birisidir. Her yaştan insanla ve özellikle genç nesille devamlı etkileşim hâlinde bulunan, dinî konularda danışmanlık yapan, gerektiğinde din ile ilgili bütün süreçlere aktif katılabilen kişidir. Kur'an kursu öğreticisinin nitelikleri, bu süreçlerin niteliğini de büyük ölçüde etkilemektedir (Aköz, 2011; Akşener, 2012). İslam dininin inanç, ibadet ve ahlâk esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek, farklı ve üstün nitelikler gerektirmektedir. Bunun sağlanabilmesi için ise, gerek akademik gerekse mesleki yönden kendini geliştirmiş din görevlilerine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu nedenle, din görevlilerinin kendilerinden beklenen etkin din hizmetini yerine getirebilmeleri, her şeyden önce kendilerini mesleki açıdan geliştirmeleri ile mümkün olacaktır (Turan, 2013). Sürekli öğrenme çabası olmayan, şartların gerektirdiği bilgi ve beceriye kavuşamayan, kendini yenileme azmi olmayan bir öğretici, kendinden beklenen rolleri yerine getirmede yetersiz kalacaktır (Aydın, 2008).

Yaz Kur'an kurslarında görev olacak öğreticiler 2005 yılında Kur'an kursu hizmetleri adına yayınlanan genelde belirlenen şekliyle, her yıl Haziran ayının ilk 10 günü içinde ilgili müftülükler tarafından uygun bir tarihte beş günlük olmak üzere düzenlenen pedagojik formasyon ve yaz Kur'an kursları ile ilgili bilgilendirme seminerlerine tabi tutulmaktadırlar (Sel, 2012). Söz konusu seminerlerde öğreticilere yaz Kur'an kursu uygulama esasları, Cami-

çocuk buluşması, çocuklara Allah'ı anlatma, yaz Kur'an kurslarında uyum ve rehberlik faaliyetleri, Kur'an-ı Kerim'i öğretme yöntem ve teknikleri, yaz Kur'an kursu materyallerinin tanıtımı, sınıf yönetimi ve benzeri konularda bilgi verilmektedir.

Kur'an kursu öğreticileriyle yapılan araştırmalar, yaz Kur'an kursu öncesinde kendilerine verilen seminerlerin verimli olmadığını göstermektedir (Demir, 2010; Özdemir ve Kavak, 2011). Söz konusu öğreticilerin eğitim öğretim süreci etkinliklerinde genel itibariyle yeterli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır (Balbay, 2011; Buyrukçu, 2001; Ünsal, 2009). Öğreticilerin öğretim ilkelerine göre planlama yapma, strateji, yöntem ve teknikleri tanıma ve kullanma, eğitim teknolojisinden faydalanma, materyal hazırlama, geliştirme ve kullanma, öğretim sürecini etkili yönetme, öğretimi değerlendirme konularında önemli eksiklikleri olduğu görülmüştür (Balbay, 2011). Ayrıca çalışmalarda öğrencilerin öğreticileriyle iletişim kurmada zorlandıkları da görülmektedir (Aköz, 2011; Uzuner, 2009).

Kur'an kursu öğreticilerine yönelik yapılan çalışmaların sonuçlarından görüleceği üzere, Kur'an kursu öğreticilerinin mesleki formasyon, öğrenci öğretmen ilişkileri, öğrencilere danışmanlık yapma, eğitim teknolojilerinden, yeni öğretim yöntemlerinden, ilkelerden faydalanma, materyal hazırlama gibi konularda eksiklikleri vardır. Bu anlamda, Kur'an kursu öğreticilerinin bu eksikliklerini giderebilecek bir öğretim programının eksikliği görülmektedir. Bu anlamda, Kur'an kursu öğreticilerinin pedagojik formasyon, öğrenci öğretmen ilişkileri, çocuk ve ergen psikolojisi, öğretim yöntemleri ve Kur'an öğretim teknikleri, öğrenme ve öğretme ilke ve yöntemleri, ders işleniş örnekleri, materyal geliştirme, etkinlik hazırlama, bilgi iletişim teknolojileri kullanımı alanlarında eksiklikler görülmüştür. Bu proje ile literatür taraması sonucunda, Kur'an kursu öğreticilerinin programdaki hedeflere ulaştıracak niteliklere ilişkin tespit edilmiş eksikliklerinden yola çıkılarak bir öneri getirilmek istenmektedir.

Projenin Amacı

Bu araştırma projesi, manevi değerlerimizin çocuklara kazandırılmasında büyük öneme sahip olan Yaz Kur'an Kursu öğreticilerinin görevlerini en iyi şekilde gerçekleştirebilmelerinde bu yeterliliği kazandırabilecek nitelikte bir öğretim programı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır:

1) Kur'an kursu öğreticilerinin karşılaştıkları eğitimsel sorunlar ve ihtiyaçlar nelerdir?
2) Ön görülen eğitim programının tasarımına ilişkin alt hedefler şu şekildedir:

a. Programın kazandırılması hedeflenen öncelikli amaçlar nelerdir?

b. Programın içeriği ya da teması ne olmalıdır?

c. Öğrenme-öğretme süreci ve öğrenme yaşantıları nasıl tasarlanmalıdır?

d. İstenen hedef ve kazanımların gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmek için hangi ölçme ve değerlendirme süreçlerinden yararlanılacaktır?

3) Programın uygulama sürecinde karşılaşılan sorunlar nelerdir?

4) Programın devamı, iyileştirilmesi ve sona erdirilmesine ilişkin kararı vermek amacıyla öngörülen program hangi değerlendirme süreçleri ile ele alınacaktır?

Beklenen Yararlar/Uygulamaya Aktarma/Ekonomiye Katkı

Bu araştırma projesi sonucunda;

- Kur'an kursu öğreticiler ile çalıştay yapılmış ve eğitim verilmiştir.
- DİB tarafından kullanılmak üzere, Kur'an kursları öğreticileri için hizmet içi eğitim programı hazırlanmıştır.
- Kur'an kurslarında öğretici olarak görev yapacak ve öğreticileri yetiştiren kişilere rehberlik edecek nitelikte öğretim programı kitabı (1000 adet) bastırılıp ve DİB aracılığıyla müftülüklere dağıtımı sağlanacaktır.
- Program geliştirme süreci işlem basamakları çalışmalarından, bildiri ve makale yayını yapılacaktır.
- Kur'an kurslarında öğreticilerin sahip olmaları beklenen yeterlilikler (bilgi, beceri, değer ve tutumlar) ile ilgili bildiri ve makale yayını yapılacaktır.
- İlgili sivil toplum kuruluşları ile çalıştay yapılacak ve eğitim verilecektir.
- Kur'an kurslarında öğreticileri yetiştirme üzerine yüksek lisans/doktora tezi Kur'an Kursları öğreticileri üzerine yüksek lisans/doktora tezi, ulusal/uluslararası yeni proje hazırlanabilecektir.

İlgili Araştırmalar

Yavuzer (2012), Nevşehir İl Müftülüğünde görev yapan imam hatip, müezzin kayyım, Kuran kursu öğreticisi ve idari personelin hizmet, memnuniyet, beklenti, mesleki doyum ve performanslarını tespit etmek amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Katılımcıların büyük bir kısmının kendi istekleri ile bu görevi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu görevi yapmalarına ve görevde kalmalarına etki eden en önemli faktörün de isteyerek ve severek bu görevi yapmış olmaları olduğu vurgulanmıştır. Bu durumun performans ve doyumu artırıcı etkenler olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı, Müftülük ve ilgililerden de bazı beklentileri olduğu anlaşılmıştır.

Önder'in (2009b) yürüttüğü çalışma, konu ile ilgili ilk alan araştırmalarından birisi olması bakımından önemlidir. Öğrenci başarı düzeylerine dayalı olarak programın hedeflerinin gerçekleşme düzeyini tespit etmeyi amaçladıkları bu çalışma; önemli bir geri bildirim olmasının yanında, öğreticilere, program geliştirme çalışmalarına, kurslardaki eğitim öğretim faaliyetlerine, bu konuda yapılacak daha kapsamlı alan araştırmalarına ve Diyanet İşleri Başkanlığının ilgili birimlerine katkı sağlamaktadır. Yapılan çalışma sonucunda; öğrencilerin başarılarının bilişsel ağırlıklı ve günlük hayatta görüp uygulama imkânı bulamadıkları konularda daha düşük olduğu belirtilmiştir. Konuların kurlara dağılımının yeniden düzenlenebileceği, yeni programın dilinin ağır olduğu ve sadeleştirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Bu yolla öğreticilerin tecrübesinin artmasının yanında kur sisteminin veliler ve öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılması ile başarının daha da artabileceği öngörülmüştür.

Aköz'in (2011) yaptığı araştırma din eğitimi ve öğretimi alanındaki çalışmalara katkı sağlamak üzere, iletişim sürecini ve unsurlarını Kur'an kursları düzeyinde ele almayı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu hizmeti veren kurumlarında öğrenim görmekte olan öğrencilerin, Kur'an kursu öğreticilerinin iletişim biçimlerine ve davranışlarına ilişkin görüşlerini -Konya İli Yatılı Kız Kur'an Kursları Örneğinde- belirlemeyi, dolayısıyla da Kur'an kursu öğreticilerinin öğrencileriyle iletişimde yeterlilik düzeylerini tespit etmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Araştırmanın örneklemini 2009-2010 öğretim yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı, Konya il merkezindeki bünyesinde hafızlık eğitimi de veren yatılı kız Kur'an kurslarında öğrenim gören 588 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada "Öğreticilerin İletişim Kurma Süreciyle İlgili Öğrenci Algıları Envanteri" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Kur'an kursu öğreticilerinin yeterli ve başarılı oldukları iletişim davranışlarına sahip oldukları gibi eğitim-öğretimin verimliliğini düşüren veya engelleyen iletişim eksenli eksiklikleri olduğu da görülmüştür.

Akşener'in (2012) yaptığı bu araştırma, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı sekiz aylık kesintisiz eğitim yapan süreli Kur'an kurslarında yapılan din eğitimi çalışmalarının verimliliğini ölçmek, öğretim materyallerinin yeterliliğini, öğretime katkısını test etmek, öğretici ve öğrencilerin profilini ortaya koymak ve bu kursların sorunlarını ortaya çıkararak çözüm üretmek amacını taşıyan bir alan araştırmasıdır. Bu araştırmada 2010-2011 eğitim öğretim yılında örneklem olarak Adana il merkezinin dört merkez ve iki taşra ilçesinde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren 30 Kur'an kursu seçilmiştir. Bu kurslarda eğitim gören 41 kurs öğreticisi ve 591 kurs öğrencisine anket uygulanmıştır. Yapılan anket çalışmasında öğrencilere 25, öğreticilere 38 soru yöneltilmiştir. Araştırma

sonunda öğreticilerin kendilerini geliştirme, pedagojik formasyon, eğitimde teknolojiyi ve yenilikleri takip etme konusunda yetersiz oldukları, ders kitaplarının derste kaynak kitap olarak okutulduğu fakat beğenilmeyen taraflarının olduğu, kurs binalarının kimilerinin fiziki yapılarının yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır. Kurslara devam eden öğrencilerin orta ve alt gelir tabakasından ve eğitim seviyesi düşük, daha çok evli kadınlardan oluştuğu ve derslere devam, anlama ve anlatma sorunlarının yaşandığı tespit edilmiştir.

Korkmaz (2009), yaptığı çalışmada Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterlikleri açısından kendilerini değerlendirmelerini konu edinen bu araştırmada, halen görev yapmakta olan öğreticilerin öz yeterlik algılarının tespitini yapmayı amaçlamıştır. 2007 yılında yapılan araştırmaya İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Kayseri, Samsun, Trabzon, Erzurum, Malatya ve Gaziantep illerinde görev yapan 890 öğretici katılmıştır. Araştırmaya katılan öğreticilerin büyük çoğunluğu eğitim-öğretim yeterlikleri konusunda kendilerini "oldukça yeterli" algılamaktadırlar. Söz konusu öğreticilerin büyük çoğunluğu "öğrenciyi tanıma", "öğretimi planlama", "öğretimi düzenleme", "öğretimi yönetme", "öğrenciye rehberlik yapma", "öğretimi değerlendirme" ve "mesleki gelişim" boyutlarındaki yeterlikler konusunda kendilerini "oldukça yeterli" algılamaktadırlar. Eğitim-öğretim yeterliklerine ilişkin algı puanları öğreticilerin statülerine, kıdemlerine, mezun oldukları programlara, hizmet içi eğitime katılma durumlarına ve görev yaptıkları illere göre farklılaşmakta; cinsiyetlerine ve hafız olma durumlarına göre ise farklılaşmamaktadır. Kendileriyle yapılan mülakatlar ise; onların öğrenciyi tanımanın mahiyetini bilmediğini, bilimsel yollarla öğrenciyi tanıyamadıklarını ortaya koymuştur. Söz konusu mülakatlar öğretimi planlama konusunda yeterli bilincin oluşmadığını; ilkelerine uygun, kapsamlı bir planlamanın yapılamadığını ortaya koymuştur.

Özdemir ve Kavak (2011) yaptıkları çalışmada, Kur'an kursu öğreticilerinin yaz Kur'an kurslarına yönelik görüşlerini çeşitli yönleri ile araştırmışlar ve yaz Kur'an kursları ile ilgili düşüncelerine ilişkin mevcut durumun belirlenmesini amaçlamışlardır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; öğreticilerin yarıya yakını yaz Kur'an kursları öncesi kendilerine verilen eğitim seminerini faydalı bulmaktadır. Beşte biri az faydalı bulurken, yaklaşık üçte bir oranında öğretici ise faydasız bulmaktadır. Buna göre yaz Kur'an kursları öncesi verilen eğitim seminerinin öğreticiler tarafından genelde faydalı bulunduğu anlaşılmaktadır. Ancak eğitim seminerini faydasız bulanların oranı da üzerinde önemle durulması gereken bir husus olarak saptanmıştır.

Sel (2012) yaptığı çalışmada yaz Kur'an kurslarında 2005 yılından beri uygulanan kur sisteminin avantaj ve dezavantajlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada 80 kişilik

bir öğretici grup üzerinde çalışılmıştır. Yaz Kur'an kursu öğreticilerine anket formu uygulanarak bulgular ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmada, eğitim seminerlerinin yetersizliği, öğretici sayısının azlığı, öğreticilerin unvan problemleri vb. sonuçlara ulaşılmıştır.

Demir'in (2010) yaptığı bu çalışma, günümüzde yaz Kur'an kurslarında yapılmakta olan Kur'an öğretiminin problemlerini tespit edip çözüm önerileri getirme amacı ile yapılmış bir alan araştırmasıdır. Araştırmada örneklem olarak Kocaeli İli seçilmiş ve bu ildeki 5 ilçeden rast gele seçilmiş 300 yaz Kur'an kursu öğreticisi üzerinde anket uygulanmıştır. Araştırmada öncelikle, Kur'an öğretiminin nasıl ve nerelerde yapıldığı tarihsel bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Daha sonra örnekleme uygun bir veri toplama aracı ile yaz Kur'an kursu öğreticilerinin; kişisel bilgileri, mesleki durumları, Kur'an öğreticiliği ile ilgili yeterlilikleri, yaz Kur'an kurslarındaki Kur'an öğretiminin nasıl yapıldığı, Kur'an öğretimindeki başarı durumu, yaz Kur'an kurslarının problemleri ve bu kurslarda uygulanmakta olan kur sisteminin Kur'an öğretimine etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda yaz Kur'an kursu öğreticilerinin pedagojik formasyon, kur sistemini uygulama, yaz Kur'an kursu dokümanlarının temini, öğretim materyallerinin kullanımı konularında problemleri bulunduğu; öğrencilerin yaş, motivasyon, disiplin ve öğrenim problemlerinin bulunduğu; öğretim mekanlarının eğitime uygunluk noktasında problemli olduğu, Kur'an öğretiminde geleneksel yöntemlerin kullanımının devam ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca hizmet içi eğitim seminerlerinin yeterince verimli olmadığı, öğrenci velilerinin yaz Kur'an kursuna karsı ilgi düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir.

Önder (2009a)'a göre ise, yaz Kur'an kurslarında belirlenen hedefler büyük oranda gerçekleştirilmekte, bütün kurlarda öğrenme alanı ile ilgili öntest ve sontest puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmakta, bu fark özellikle Kur'an-ı Kerim derslerinde önemli düzeyde belirginleşmektedir.

Uzuner (2009) sosyolojik açıdan yaz Kur'an kurslarını incelediği çalışması sonucunda, ailelerin çocuklarını kurslara göndermedeki en önemli amaçlarının kendilerinde eksik gördükleri dini eğitimi çocuklarının almasını istemeleri olduğu,ailelerin çocuklarının dindar bireyler olarak yetişmeleri için bu kurslara devam etmesini istedikleri, bu kurslara gelen öğrencilerin aile yapıları incelendiğinde aile gelir düzeylerinin orta ve düşük olduğu, öğrencilerin öğreticilerinden rehberlik ve danışmanlık konularında yeterince yardım alamadıkları sonucuna varılmış, bu anlamda öğreticilerin bu konuda eğitim alması önerilmiştir.

II. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Kur'an kursu öğreticilerine yönelik bir eğitim programının geliştirilmesini amaçlayan bu araştırma projesi nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması süreçleri doğrultusunda desenlenmiştir. Eylem araştırması uygulamada ortaya çıkan sorunların anlaşılmasına ve çözülmesine yönelik olarak uygulayıcıların tek başına ya da bir araştırmacı ile birlikte uygulama süreçlerini içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bir eylem araştırması süreci başlıca olarak (a) planlama, (b) uygulama (c) yansıtma ve iyileştirme, (d) tekrar uygulama ve (e) yeniden değerlendirmeyi içerir (Willis, 2007). Bir program geliştirme sürecini içine alan eylem araştırması süreci aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 4. Program Geliştirme Sürecine Dayalı Eylem Araştırması

1. Bu desenin birinci aşaması olan planlama: (a) çalışma gruplarının oluşturulması, (b) literatür taraması, (c) ihtiyaç analizi, (d) program tasarımı süreçlerinden oluşmaktadır.

(a) Çalışma gruplarının oluşturulması. Programın farklı aşamalarında çeşitli alanlarda uzman olan araştırmacılara görev paylaşımı yapılmıştır.

(b) Literatür taraması. Araştırmada ilk olarak ulusal ve uluslararası kapsamda bir literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taraması din görevlileri, din görevlilerinin eğitimi,

Yaz Kur'an Kursları ve yaşanan sorunlarla ilgili mevcut bilgilerin ortaya konmasını sağlamıştır.

(c) İhtiyaç analizinin yapılması. Programın kapsam ve akışının belirlenmesi, içerik konularının sıralanması ve mevcut kaynakların analizinin yapıldığı basamaktır. İhtiyaçların belirlenmesi için ilk olarak, Kur'an kursu öğreticilerinin sahip olmaları beklenen yeterlilikler (bilgi, beceri, değer ve tutumlar) tespit edilmiştir. İhtiyaç belirlemede veriler, Uşak İl Müftülüğü'ne bağlı Kur'an kurslarında eğitim veren öğreticilerle (imam ve müezzinler) yapılan çalıştayda toplanmıştır. Daha sonra toplanan ihtiyaç belirleme verileri analiz edilmiş, analiz sonucu programın içerik ve akışı belirlenmiştir. Bu kısımda, programda bulunacak konulara, kullanılacak öğretim yöntemlerine ve kurs programının düzenlenme şekline karar verilmiştir. Kurs konuları seçilip ilgili program kapsamında düzenlendikten sonra, seçilen konulara uygun öğretim yöntemleri belirlenerek işlem analizi yapılmıştır. Bu bağlamda her bir konu için etkinlik planlarında, konuyla ilgili amaçlarla hedef davranışların belirlenmesi, ihtiyaç duyulan araç-gereçlerin tespiti, öğretim boyunca vurgulanması istenen noktalar tespit edilmiştir.

(d) Programın tasarlanması. Programın zaman planlaması, taslak programın oluşturulması, öğretim hedeflerinin ve ölçme araçlarının geliştirilmesi işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada ayrıca analiz aşamasından toplanan verilere dayalı taslak bir öğretim programı oluşturulmuş ve tespit edilen önceliklere bağlı öğretim hedefleri geliştirilmiştir. Bunların gözlenebilen nitelikteki davranışları içermesine özellikle dikkat edilmiştir. Geliştirilen program paydaşlarla tartışılmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Tasarlanan Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programını uygulama sonrasında değerlendirmek için ölçme araçları geliştirilmiştir.

(e) Tasarım için uzman görüşüne başvurulması. Hazırlanan taslak program uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanların ve paydaşların program hakkındaki görüşleri alınarak, programın sorunlu tarafları belirlenmiş ve programa pilot uygulama öncesinde son şekli verilmiştir.

2. Uygulama: Çalıştaya katılan öğreticilerden gönüllülük esasına dayalı olarak hizmet içi seminer programına katılmak isteyenlerle programın uygulanması gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan taslak programın pilot uygulamasını ve bu sürecin izlenmesini içine almaktadır.

3. Değerlendirme, yansıtma ve iyileştirme: Bu aşamada ise pilot uygulama sonrasında uygulama sürecinde gözlenen problemleri ve aksayan yönleri tespit etmek için program

değerlendirme ve iyileştirmeleri yapılmıştır. Değerlendirme, program geliştirme sürecinin son basamağını oluşturmasına rağmen, sürecin bütün aşamalarında değerlendirme çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu program geliştirilirken, aşağıdaki değerlendirme türleri ve süreçleri kullanılacaktır.

Tanılayıcı değerlendirme için Kur'an kursu öğreticilerinde olması gereken yeterlilikler (beklenti, ilgi ve tercihleri) hakkındaki görüşleri çalıştayda toplanmıştır. Bu verilerle, program geliştirme çalışmaları planlanıp yürütülmüştür. Program uygulanırken öğreticilerin görüşleri alınarak biçimlendirici değerlendirme yapılmıştır. Biçimlendirici değerlendirmelerle, program süresince katılımcıların kazanımları ve uygulamanın aksayan tarafları belirlenmiştir.

Son basamakta ise veriler çözümlenip rapor hâline getirilmiştir. Pilot uygulamada toplanan veriler çözümlenip değerlendirme verilerine dayalı olarak program yeniden düzenlenmiş ve rapor haline getirilmiştir. Hazırlanan programı yaygınlaştırma amacıyla Diyanet işleri başkanlığı, müftülükler ve Kur'an kursları yöneticileri ile işbirliği yapılacaktır. Ayrıca yine yaygınlaştırma amacıyla bilimsel kongrelerde program paylaşılacaktır.

Araştırmanın yürütülmesinde ise bilimsel araştırma sürecinin basamakları kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu Uşak İlinde çalışan Kur'an kursu öğreticileri oluşturmaktadır. Eğitim araştırmalarında örneklem seçiminde önemli bir faktör katılımcı erişimidir. Proje yürütücülerinin Uşak Üniversitesi'nde öğretim üyesi olması, bu şehirden hem veri toplanırken kuruluşlara ulaşım hem de gerekli izinleri alırken il-ilçe müftülüklerine ve Kur'an kursu öğreticilerine erişim kolaylığı sağlamaktadır. Grubun oluşturulmasında amaçlı örneklem tekniklerinden maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde, göreli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklemde çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmak hedeflenir. Maksimum çeşitliliğe dayalı bir örneklem oluşturulmasında amaç, çeşitlilik gerektiren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını bulmaya çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışmada öğreticilerin kıdem yıllarının farklılıkları, yaz Kur'an kurslarında geçirdikleri deneyim sürelerindeki farklılıkları, görev yaptığı yer (merkez, orta merkez, kenar merkez ve köy) farklılıkları, görev farklılıklar (imam, müezzin) ve eğitim durumu (lise, önlisans, lisans, yüksek lisans) farklılıkları bu çeşitliliğin sağlanmasında dikkate alınacak

boyutlar olarak karar verilmiştir. Mümkün oluğunca bu çeşitlilikleri örnekleme yansıtılmasına çalışılmıştır. Bu katılımcılara ait demografik bilgiler, aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara ait demografik bilgiler

Katılımcı kodu	Eğitim durumu	Unvan	Meslekî kıdem (Yıl)	Yaz Kur'an Kursu eğitmenlik deneyimi (Yıl)
K1	Ön lisans	İmam hatip	10	8
K2	Ön lisans	İmam hatip	3.5	2
K3	Lise	İmam hatip	12	12
K4	Yüksek Lisans	İmam-hatip	9	9
K5	Lisans	İmam-hatip	30	30
K6	Ön lisans	İmam-hatip	22	22
K7	Ön lisans	İmam-hatip	28	27
K8	Ön lisans	İmam-hatip	12	12
K9	Lisans	İmam- hatip	29	29
K10	Ön lisans	Müezzin Kayyum	21	21
K11	Ön Lisans	Müezzin Kayyum	33	30
K12	Ön Lisans	İmam hatip	36	36
K13	Ön Lisans	İmam-hatip	23	10
K14	Lisans	İmam-hatip	33	33
K15	Ön Lisans	Müezzin Kayyum	5	5
K16	Lisans	Müezzin Kayyum	21	20
K17	Ön Lisans	Müezzin Kayyum	19	9
K18	Ön Lisans	İmam-hatip	15	15
K19	Ön Lisans	İmam-hatip	31	31
K20	Ön Lisans	İmam-hatip	18	18

Veri Toplama Araçları

Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programının geliştirilmesini amaçlayan bu araştırmada projede görevli araştırmacılar tarafından tasarlanan programın nasıl uygulanabileceğinin, uygulamada işlevselliğinin, uygulama sürecinde sorunların ortaya çıkıp çıkmadığının ve eğer varsa bu sorunların neden kaynaklandığının betimlenmesi için veri toplama araçları olarak görüşme formları kullanılmıştır. Görüşme, iki ya da daha fazla bireyin, belli amaçla, birinin diğerine doğrudan bilgi aktardığı, sözel ve sözel olmayan iletişim araç ve tekniklerini kullanarak, sohbet havasında yapılan etkileşimdir (Bogdan & Biklen, 2006). Programın pilot uygulamasının yapıldığı hizmet içi eğitim semineri sonrası ve yaz kursu uygulama sonrası öğreticilere uygulanmak üzere iki farklı yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği diğer görüşme tekniklerine göre biraz daha esnektir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı görüşme kılavuzu olarak adlandırılan

konu ile ilgili soruların yer aldığı bir listeye sahiptir. Araştırmacı, görüşmeciye görüşme kılavuzunda yer alan soruları sırayla sorar. Ancak görüşmecinin verdiği yanıtlar doğrultusunda görüşmeciye ek sorular sorabilir. Eğer görüşmeci belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı belli bir esnekliğe sahip olduğu için görüşme sorularının hangi sırayla, nasıl sorulacağı konusunda rahattır (Türnüklü, 2000).

Verilerin Analizi

Proje kapsamında özellikle ihtiyaç belirleme çalıştayında toplanan veriler, seminer sonrası ve program değerlendirmesi için yapılan görüşmelerden elde edilen veriler nitel olarak ortaya konulmuştur. Çalışmada gerek ihtiyaç analizi, gerek değerlendirme aşamalarından elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlendiği ve yorumlandığı betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilir. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Elde edilen veriler analize hazır hale getirildikten sonra bütün veriler kodlanarak ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Temaların oluşturulma sürecinde, çalışmanın amacı, görüşme soruları literatür taramasına bağlı olarak hazırlanan araştırmanın kuramsal çerçevesi temel alınmıştır. Her soruya ilişkin katılımcıların verdikleri cevaplar bu temalara göre işlenmiş, listesi çıkarılmış, bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Bulgular kısmında öğretici isimleri açık olarak verilmemiş, K1, K2,… kodları kullanılmıştır.

Uygulanan Eğitim Programının Değerlendirilmesi

Bir eğitimin niteliği, eğitim programlarının etkili bir şekilde tasarımı, uygulaması ve değerlendirilmesine bağlıdır (Yüksel ve Sağlam, 2011). Program geliştirme aşamalarından olan bu süreçlerin güçlü ve sağlam temellere dayalı olarak yürütülmesi, hiç şüphesiz eğitim programı aracılığıyla hedeflenen amaçların gerçekleştirilmesi ve bu hedefler sonucunda program çıktılarına ilişkin bir değerlendirme yapılabilmektedir. Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarına yönelik hazırlanan ve uygulanan eğitim programının istenen hedefleri gerçekleştirme ve programın çıktılarına ilişkin bir değerlendirmenin yapılması, programın etkililiği hakkında ipuçlarına ulaşmamıza yardım edecektir.

Bu amaç doğrultusunda Kur'an kursu öğreticilerine yönelik tasarlanan programın geliştirilmesi ve devam ettirilmesi ya da sonlandırılmasına ilişkin kararın verilmesi için

program değerlendirme süreci işe koşulmuştur (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2004). Fitzpatrick, Sanders ve Worthen'a göre değerlendirme yapmanın bir başka amacı, değerlendirilen program ilgili paydaşları yönlendirmek ve programın değerini ortaya koymaktır. Bu sebeple de uygulanan Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim programının geliştirilmesi sürecinde yer alan araştırmacılar, Kur'an kursu öğreticileri (imamlar, müezzin vb.), müftülük personelinin, geliştirilen programın ne derece etkili olduğuna ilişkin bir bilgi sahibi olması ve programın tüm Kur'an kurslarında uygulanabilir bir program olup olmadığı anlaşılması gerekmektedir. Bu sayede programın değeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu programı değerlendirmek amacıyla veri toplama ve toplanan verinin yorumlanmasında farklı yaklaşımlar yer almaktadır (Yüksel ve Sağlam, 2011).

Bu değerlendirme çalışmasında tüketici odaklı program değerlendirme yaklaşımı benimsenmiştir. Tüketici odaklı program değerlendirme yaklaşımı, eğitim programı, çalıştay, eğitsel yazılım, eğitim araç-gereçleri, hizmet içi eğitim seminerleri vb. ürünler ve hizmetler hakkında bilgi toplamak amacıyla sorumlu kişiler veya bağımsız kişiler tarafından geliştirilen bir yaklaşımdır (Fitzpatrick, Sanders ve Worthen, 2004). Bu değerlendirme çalışmasında program paydaşlarından olan Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi için bir çalıştay ve bu çalıştay sonrasında tasarlanan eğitim programının uygulanması gerçekleştirilmiştir. Bu iki süreç içerisinde katılım gösteren öğreticilerin uygulanan programla ilgili fikir, düşünce, eleştiri ve önerilerinin alınması amacıyla tüketici odaklı değerlendirme yaklaşımının benimsenmesine karar verilmiştir. Hizmet içi eğitim semineri kapsamında sekiz üniteyi içine alan eğitim programının etkililiğini araştırmaya yönelik aşağıdaki değerlendirme soruları takip edilmiştir.

1. Uygulanan eğitim programı katılımcıların bilgi, beceri ve anlayışlarını değiştirmiş midir?
2. Uygulanan eğitim programı katılımcıların, kurs sürecinde karşılaştığı eğitsel sorunların çözümünde etkili olmuş mudur?
3. Katılımcıların uygulanan eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme ve ölçme değerlendirme süreçlerinde gördüğü eksiklik ya da eleştirileri nelerdir?
4. Katılımcıların uygulanan programa ilişkin getirdiği öneriler nelerdir?
5. Katılımların uygulanan hizmet içi eğitim seminer programı ile ilgili memnuniyet düzeyi nasıldır?

III. BÖLÜM

PROGRAM GELİŞTİRME

Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programının Geliştirilmesi ve Süreci

Bu bölümde hizmet içi eğitim programının, ihtiyaç analizinden pilot uygulamanın yapılıp değerlendirilmesine son şeklinin verilmesine kadar geçen program geliştirilme süreci yer almaktadır.

İhtiyaç Analizi

Kur'an kursu öğreticilerine yönelik yapılan çalışmaların sonuçlarında görüleceği üzere, Kur'an Kursu Öğreticilerinin meslekî formasyon, öğrenci öğretmen ilişkileri, öğrencilere danışmanlık yapma, eğitim teknolojilerinden, yeni öğretim yöntemlerinden, ilkelerden faydalanma, materyal hazırlama gibi konularda eksiklikleri bulunmaktadır. Bu anlamda Kur'an kursu öğreticilerinin bu konularda eksikliklerini giderebilecek bir öğretim programına duyulan ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı manevi değerlerimizin çocuklara kazandırılmasında büyük öneme sahip olan yaz Kur'an kursu öğreticilerine bu görevlerini en iyi şekilde gerçekleştirebilmelerinde bu yeterliliği kazandırabilecek nitelikte bir öğretim programı geliştirmek amacıyla bu alanda uzmanlar ile birlikte öğreticilere yönelik hizmet içi eğitim semineri hazırlanmıştır.

Seminerden önce ise ihtiyaçların belirlenmesi amacıyla 30-31 Mayıs 2016 tarihlerinde Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin İhtiyaçlarını Belirleme Çalıştayı düzenlenmiştir. Çalıştayla ilgili detaylı bilgi aşağıda verilmiştir:

İhtiyaç Değerlendirme Çalıştayı, Süreç, Yöntem, Sonuç

Bu çalıştay, yaz Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarını belirlenmesini amaçlayan bir ihtiyaç değerlendirme çalışmasıdır (çalıştay broşürü **EK 4**'te verilmiştir). İhtiyaç değerlendirme çalışmaları, bir ihtiyaç değerlendirmesi, bir eğitim ya da öğretim programı için gerekli öğretim materyallerinin sistematik bir şekilde geliştirilmesinin ilk aşamasıdır (Burton ve Merrill, 1991). Bu ihtiyaç değerlendirme çalışması, Kur'an Kursu Öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarının belirlenerek eğitimle ilgili sorunlarını çözüme kavuşturmayı temel alan bir eğitim programı tasarlamak, uygulamak ve nihayetinde etkililiğini test etmeyi amaçlamıştır. Bu safha, bir program geliştirme projesinin ilk safhası olan ihtiyaç değerlendirme aşamasını temsil etmektedir. Bu hâli ile şu anki araştırma

safhasında Kur'an kursları'nda eğitim veren öğreticilerin yaşadıkları pedagojik sorunları açık bir şekilde ortaya konması hedeflenmiştir. Eğitimsel bir ihtiyaç değerlendirme süreci, neyin öğretilmesi gerektiğini ortaya koyma işlemidir. Aynı zamanda ihtiyaç değerlendirmesi, program planlayıcıların daha çok problemler üzerine odaklanmasına imkân verir. Bu süreç eğitim programlarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi süreçlerinde karar vericilerin planlama kararlarının alınmasını kolaylaştırmaktadır (Klein, 1971).

İhtiyaç değerlendirme işlemi, gerçekleştirilme bağlamları ve düzeyleri bakımından farklı yaklaşımlara sahiptir. Bunlar; bilgi ve becerilerin değerlendirilmesi, iş ve görev analizi, yeterliğe dayalı değerlendirme, stratejik ihtiyaç değerlendirme ve karmaşık ihtiyaç değerlendirmesidir (Sleezer, Russ-Eft ve Gupta, 2014). Dolayısıyla yapılan ihtiyaç değerlendirme sürecinde Kur'an kursu öğreticilerin öğretim süreçlerinde yaşadığı sorunlar keşfedilmeye çalışılmıştır. Nihayetinde öğreticilerin öğretimle ilgili bilgi, beceri ve anlayışlarının iyileştirilmesine ve geliştirilmesine yönelik bir ön değerlendirme çalışması gerçekleştirilmiştir. İhtiyaç değerlendirme süreci, süreçten etkilenenlerin (Kur'an kursu öğreticisi, imam vb.) yanı sıra profesyonel eğitimcilerin katılımına dayanmaktadır. Bu yüzden, araştırmanın bu safhasında alanda görev yapan müftülük görevlileri, Kur'an kursu öğreticileri, imam, müezzinler başta olmak üzere İslami İlimler Fakültesi'nde çalışan akademisyenler ve pedagojik açıdan destek sunan eğitimci akademisyenlerin katıldığı bir eğitim çalıştayı düzenlenmiştir.

Çalıştay Çalışma Grubu

Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarının belirlemek amacıyla yapılan çalıştaya Uşak İl Müftülüğüne bağlı yaz Kur'an kurslarında eğitim vermekte olan 20 imam ya da müezzin katılmıştır. Katılımcılar sahip oldukları unvan, eğitim durumları, meslekî kıdemleri ve yaz Kur'an kurslarında geçirdikleri deneyim sürelerdeki farklılaşmalar göz önüne alarak çalışma grubuna maksimum çeşitliliği sağlayacak şekilde seçilmiştir. Bu çalışma grubunda küçük bir örneklem grubu oluşturmak ve bu örneklemde probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede çeşitlendirme amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Yöntem kısmında demografik bilgileri verilen katılımcıların yanı sıra onların öne sürdüğü eğitimsel sorunların tespitinin irdelenmesi hususunda İslami İlimler Fakültesinde görevli beş akademisyen ve dört müftülük temsilcisi katılmıştır. Bunun yanı sıra ortaya konan problem ya da ihtiyaçlara yönelik akademik ve eğitsel çözüm önerilerinin sunulması ve geliştirilmesinde Eğitim fakültesinden beş akademisyen yer almıştır. Ayrıca farklı oturumlarda yer almak üzere iki moderatör çalıştayda tartışılacak olan konuların etkili bir şekilde gelişmesini sağlamıştır.

Her oturumda çalıştayda tartışılan konuları ya da meseleleri rapor eden iki gözlemci yer almıştır.

Çalıştayın Gerçekleşmesi

Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik yapılan çalıştay, başlıca 6 oturumdan oluşmuş olup, 1.5 günde gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda gerçekleştirilen oturumlar, aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır.

1. oturum: Mevcut Durum Tespiti
2. oturum: İhtiyaç Belirleme
3. oturum: Çözüm Önerisi Geliştirme
4. oturum: Çözüm Önerisi Detaylandırma
5. oturum: Değerlendirme ve Sonuç
6. oturum: Genel Tartışma ve Kapanış

1. Oturum: Durum Tespiti

Öncelikle çalıştaya katılım gösteren Kur'an kursu öğreticilerinin, müftülük personeli ve akademisyenlerin tanıtımı yapılmış, tanışmaya takiben çalıştayda din eğitiminin önemi ve geçmişi ile ilgili tartışmalarla başlanmıştır. İlk oturumda katılımcıların Kur'an kurslarında ya da din eğitiminde yaşadıkları sorunların neler olduğunu düşünmeleri ve tartışmaları istenmiştir. Özellikle İslami İlimler Fakültesi Dekanı, İslami Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü, Uşak İl Müftüsünün din eğitimin önemi ve tarihsel süreç boyunca geçirdiği evrelerden bahsedilmiştir. Din eğitiminde yaşanan sıkıntıların varlığına dikkat çekilmiş ve çözüme kavuşturulması gereken bir mesele olduğuna karar verilmiştir.

2. Oturum: İhtiyaç Belirleme

Bu oturumda imam-hatip ve müezzinlerden oluşan kişilere karşılaştığı ya da hissettiği sorunları belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların her biri ihtiyaç olarak gördüğü sorunları çalıştay grubu içerisinde belirtmişlerdir. Belirtilen her bir ihtiyaç, ihtiyacı ifade eden kişiye özgü olarak ayrılan ihtiyaç belirleme formuna kaydedilmiştir. Bu forma kaydedilen ihtiyaçlar daha çok ihtiyaçların sınıflanmasını sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Bir diğer gözlemci ise ifade edilen ihtiyaçları doğal olarak not etmeye çalışmıştır. İmam-Hatip ve Müezzinlerden oluşan grup sorunlarını bireysel olarak ifade ettikten sonra tüm sorunlar birleştirilmiş ve gözden geçirilmiştir. Oturum sonrasında 42 ihtiyaç ifadesine ulaşılmıştır. Bu oturum sonrasında yer alan oturumlarda bu ifadelere yönelik çözüm önerisi geliştirme üzerine odaklanılmış, değerlendirmeler sonucunda son şekli verilerek 35'e düşürülerek son hâlini almıştır. Aşağıda sorunlar başlığı altında bu ifadeler verilmiştir.

3. Oturum: Çözüm Önerisi Geliştirme

Bu aşamada ihtiyaç belirleme oturumunda ortaya konan ihtiyaç ifadeleri çalıştay grubunu önünde bir projeksiyonla yansıtılmıştır. Bu oturumda özellikle Kur'an kursu öğreticilerinden ziyade İslami İlimler Fakültesinde ve Eğitim Fakültesinde çalışan akademisyenlerin yoğun görüş bildirimi ile her bir ihtiyaca karşılık çözüm önerileri geliştirilmiştir. Alınan görüşlerde bazı ihtiyaç ifadelerinin hedeflenen eğitim programı kapsamının dışında Müftülüğü ya da Diyaneti ilgilendiren durumlar olduğu ifade edilmiştir. Diğer ihtiyaçlarda ise eğitimsel anlamda çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

4. Oturum: Çözüm Önerisi Detaylandırma

Dördüncü oturumda da bir önceki oturumda belirtilen ihtiyaçların daha özelleştirmelerine gidilmiş, sorunlar ayrıntılı bir şekilde tartışılmaya çalışılmıştır. Özellikle, pedagojik açıdan Kur'an kursu öğretim sürecinin zenginliği, öğrencide bireysel farklılıklar, teknolojik araç-gereçlerin kullanımı, öğrenci motivasyonu ve yönetimi gibi konularda yapılması düşünülen eylemler üzerinde tartışılmıştır.

5. Oturum: Değerlendirme ve Sonuç

Bu oturuma geçilmeden önce birinci gün sonunda ortaya konan sorunların tamamı gözden geçirilmiştir. Bu sorunlar içerisinden yalnızca geliştirilmesi istenen eğitim programı kapsamında kazandırılması mümkün olan ihtiyaç ifadeleri seçilmiş ve olası hedefleri ayıklanmıştır. Bu işlem sonrası 42 olan ihtiyaç ifadesi, 35'e düşürülmüştür. Benzer şekilde, belirtilen sorunlara ilişkin önerilen çözümler incelenmiş, olası eğitimsel öneriler belirgin hale getirilmiştir. Bu öneriler, bir hizmet içi program kapsamında kazandırılması düşünülen hedef, içerik ve konu alanlarını oluşturmuştur. Hizmet içi eğitim kapsamında öne sürülen çözüm önerileri sekiz tema altında toplanmıştır.

Tablo 2. Sorunlar

1.	Kur'an Kurslarında yıl boyu süreklilik olmadığı için öğrenme kaybı yaşanması
2.	Öğretici başına düşen öğrenci sayısının çokluğu
3.	Aynı anda farklı yaş gruplarına eğitim verilmesi
4.	Cami avluları teneffüsler için uygun olmaması
5.	İkram ve hediye temini ve dağıtımı
6.	Öğreticilerin pedagojik formasyon eğitimi eksikliği
7.	Camilerdeki sosyal alanların yetersizliği
8.	Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemlerini çeşitlendirme sorunu
9.	Yaz aylarındaki kısa süreli göç sorunu (tatil, tarım işçiliği vb.) nedeniyle öğrenci kaybı
10.	Kız ve erkeklerin aynı ortamda eğitim alıyor olmaları
11.	Bazı din görevlilerinin gönülsüz olması

12. Yaz Kur'an kurslarının zorunlu olmaması nedeniyle bağlayıcılığının olmaması
13. Etkinlik saati
14. Kur sorunu (farklı yaşlarda)
15. Kur'an kurslarında teknolojinin kullanım yetersizliği
16. Veli desteğinin olmayışı
17. Çocukların tatil ihtiyacı nedeniyle gönülsüz olmaları
18. Kur'an kurslarına katılan çocukların aynı anda devam ettiği diğer kurslar
19. Her camide eğitim şartlarının eşit olmaması
20. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın öğretimcilere desteğinin yeterli olmayışı
21. Bayan Kur'an öğreticisi sayısının yetersizliği
22. Öğrencilerin devam sorunu
23. Ders kitabının güncel olmayışı
24. Cami cemaatinin çocuklara olumsuz bakışı
25. Kur'an Kursu öğreticilerinin öğrencilerle iletişim sorunu
26. Öğretim araç gereçlerinin yetersiz oluşu
27. Öğrencilerdeki ahlak eksikliği
28. Öğretimci yetersizliği
29. Yaz Kur'an kursu programının anlaşılamaması
30. Teftiş meselesi
31. Çok hızlı bir eğitime yönlendirme
32. Camilerin çocuklar için eğlenceli olmaması
33. Yaz Kur'an kurslarına büyük anlam yükleniyor olması
34. İmamlar ile müftülük arasında iletişim eksikliği
35. Namaz kılmanın öğretilmesinin öncelenmemesi

Planlama

Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik geliştirilmesi hedeflenen programın hedef, beceri, kavram ve anlayışları bu temalar bağlamında tasarlanması sağlanmıştır. Ortaya çıkan tablo çalıştay katılımcılarına sunulmuş, değerlendirme sonucunda programın temaları belirlenmiştir. Programın temaları aşağıda verilmiştir.

Programın Temaları

- Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon
- Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri
- Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı
- Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması
- Etkili iletişim becerileri
- Gelişim ve öğrenme
- Değerler eğitimi
- Yaz Kur'an kursu öğretim programının incelenmesi

Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitim Programı ve Pilot Uygulaması

Çalıştay sonrası belirlenen konulara ait ayrıntılı program yukarda verilmiş olup, seminer programı için tashih edilen süre dikkate alınarak aşağıdaki hizmet içi seminer ders programı oluşturulmuştur. Bu program 5 gün 32 saatten oluşmaktadır. Çalıştaya katılanlardan seminere katılmayı kabul eden 12 öğretici ile programın uygulanması gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3. Ders programı

	Pazartesi	**Salı**	**Çarşamba**	**Perşembe**	**Cuma**
09:00-09:45	Gelişim öğrenme	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Değerlendirme
09:50-10:35	Gelişim öğrenme	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Değerlendirme
10:40-11:25	Gelişim öğrenme	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Değerlendirme
11:30-12:15	Gelişim öğrenme	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Değerlendirme
12:15-14:00	Öğle arası				
14:00-14:45	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon	
14:50-15:35	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon	
15:40-16:25	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon	

Uşak Üniversitesi Eğitim ve İslami İlimler Fakültesinden yedi öğretim üyesi hizmet içi eğitim seminer programında ilgili konularda öğreticilere eğitim vermişlerdir. Seminer programının sonunda konularla ilgili olarak çoktan seçmeli 20 sorudan oluşan test katılımcılara uygulanmıştır. Eğitim programının sonunda, semineri başarıyla tamamlayan tüm öğreticilere Uşak İl Müftülüğü'nün de onay verdiği sertifika belgeleri (**EK 5**) katılımcılara verilmiştir. Uygulanan hizmet içi eğitim programının etkililiğini tepsi etmek üzere öğreticiler ile görüşme gerçekleştirilerek (görüşme formu **EK 2**) seminer uygulaması değerlendirilmiştir. Ancak seminere katılan bir öğretimci değerlendirme görüşmelerine katılmamıştır. Seminer Cuma günü bitmiş ve öğreticiler pazartesi yaz kurslarında eğitim vermeye başlamışlardır. Dokuz hafta süren yaz Kur'an kursu sonunda hizmet içi eğitim programını değerlendirmek üzere katılımcı öğreticiler ile tekrar bir görüşme gerçekleştirilmiştir (görüşme formu **EK 3**).

Görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek çalışmanın bulgularını oluşturmuştur. Bu bulgulardan elde edilen veriler yardımıyla hizmet içi eğitim programı değerlendirilmiş, gözden geçirilmiş, gerekli düzenleme ve düzeltmelerden sonra programa son şekli verilmiştir (**EK 1**).

IV. BÖLÜM

BULGULAR

Seminer Uygulamasının Değerlendirilmesinden Elde Edilen Bulgular

Projede hazırlanan eğitim programının etkililiğini belirlemek ve daha sonra yapılacak benzer programlara ışık tutmak amacıyla proje sonunda katılımcıların görüşlerine başvurulmuştur. Katılımcıların görüşlerinin alınmasına yönelik olarak uygulanan görüşme formunda **programın etkililiği** ve **verimliliği**, **sürecinin işleyişi** ve **yaşanan sorunlar ve sürece ilişkin önerileri** içeren sorular yer almaktadır (EK 2). İlgili sorulara verilen cevaplardan elde edilen veriler, aşağıdaki gibi temalandırılmış ve frekansları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 4. Seminer uygulama sürecine yönelik kategori, kodlar ve frekanslar

Temalar		Frekans
Verimlilik (Fayda ve Katkı)		11
Konu içerikleri	Yeterli	5
	Geliştirilmeli	5
	Yetersiz	6
Eğitmen yeterlikleri	Yeterli	10
	Orta seviye	3
	Eleştiri	4
Sorunlar		11
Öneriler		10

Katılımcılara yöneltilen sorulara alınan yanıtlar incelendiğinde, bu seminerlerin sağladığı faydalar, ne derecede verimli oldukları ve onlara ne gibi katkıda bulunduğu konusu ilk olarak göze çarpmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu gerçekleştirilen bu hizmet içi seminerdeki derslerin etkililiğine yönelik genellikle olumlu görüşler bildirmiş ve memnun olduklarını ifade etmişlerdir. K1, '*Bana göre seminer etkili oldu. Verimliydi.*' şeklinde düşüncesini belirtirken K2 '*Hizmet içi dersler çok etkili verimliydi.*' şeklinde bu seminerlerden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir. Benzer şekilde K3, K4, K5 ve K7 '*Faydalı olduğunu düşünüyorum.*' şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir. K10, bu seminerlerin amaçlarını yansıtan bir değerlendirme yaparak uygulamada fayda sağlayacak bilgiler kazandıklarını; '*Uygulanabilir fikirlerin paylaşımı ve yeni fikirler yönüyle verimliydi.*' şeklinde ifade etmiştir. K3, eğitimle ilgili bilgilerine ilave olarak yeni şeyler öğrendiğini; '*Çok memnun olduk eğitim alanında yeni bilgiler anlatıldı.*', K4 ise; *'Bilgi ve tecrübelerimize artılar katıldı. Faydalı oldu*

teşekkürler.' ifadeleri ile belirtmiştirler. K6 gerçekleştirilen derslerden büyük memnuniyet duyduğunu; '*Bu derslerin bende uyandırdığı memnuniyet çok gerekli ve bunu hazırlayan kişi ve kurumlara sonsuz teşekkür ediyorum.*' K10 ise bu seminerlerin kendisi için güdüleyici bir etki oluşturduğunu '*Bizim için motivasyon oldu.*' sözleriyle ifade etmiştir. Seminerler başlamadan önce önyargılı bir tutuma sahip olduğunu itiraf eden K11 ise sonrasında bu seminerlerin verimli geçtiğini ve memnuniyetini belirtmiştir: '*İlk başladığımızda ramazan dolayısıyla üzüldüm hatta kızmıştım. Ama ilk günkü dersin verimliliğini görünce haksız bir şekilde kızdığımın farkına vardım. Genel olarak memnunuz.*'. Gerçekleştirilen seminerlerin ve içeriğinde bulunan uygulamaların devam etmesini isteyen K4, projenin ikincil faydalarına da değinmiş ve üniversiteyi tanıma fırsatı bulduklarından ve kurumlar arası işbirliğinden duyduğu memnuniyeti ifade etmiştir: '*Faydalı olduğuna inanıyorum, uygulamanın devam etmesini diliyorum. Kampüsü tanıma fırsatı bulduk. Kurumlar arası ilişkilerin gelişmesi birbirini tanıması açısından önemli buluyorum*'. Bir diğer katılımcı da ikincil fayda olarak Üniversitenin böyle bir proje gerçekleştirmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir; '*Üniversitenin bizim sorunlarımıza çözüm bulmaya çalışması ve dinlemesi bize değer vermesi beni memnun etmiştir. Teşekkür ederim*'.

Katılımcılar, seminer dâhilindeki derslerin çeşitli bilgi, beceri ve anlayış kazandırdığını düşünmektedir. Buna yönelik olarak K1; '*İnsanların yaşlarına göre davranmayı, insanlara değer vermeyi fark ettik.*' derken K2; '*Çocuklara motivasyon konusunda, çocuklara değer vermede ödül ve ceza vermede ve çocukların yaşlarına göre sınıflandırmayı kazandığımı düşünüyorum.*' diyerek seminerlerde değinilen gelişim çağları, motivasyon ve pekiştireçlere yönelik olarak kazanımların gerçekleştiğini ifade etmektedirler. K3; '*İnsanlarda dini gelişimin yaşlarını, etkili anlatımı ve bunda dilin nasıl kullanılacağını öğrendim.*' derken K5 de; '*Öğrencilere karşı hangi yaş grubunu nasıl davranacağını öğrendik. Ders işleme teknikleri hakkında faydalı şeyler öğrendik.*', K6; '*Bu dersler muhatap kitleye nasıl davranılacağı, nasıl bir yol yöntem uygulanacağı hakkında bilgilendim.*', K7; '*Eğitim ve öğretim konusunda çocuklara nasıl, yetişkinlere nasıl davranmamız konusunda teknik bilgi sahibi oldum. Farklı metotlar öğrendim.*', K9; '*Çocuklarla ve büyüklerle iletişim ve nasıl davranılması gerektiği konularında bilgiler aldım.*' diyerek bu konuda hemfikir olduklarını belirtmişlerdir. K4 gelişim psikolojisi açısından elde ettiği kazanımları; '*Formasyon bilgilerini kısmen tanımış olduk. Tüyolar aldığımızı düşünmekteyim.*' Şeklinde dile getirmiştir. K8 seminerlerde tanıtılan ve örneklendirilen öğretim materyallerinin etkili kullanımına yönelik olarak yeni şeyler öğrendiğini şu şekilde ifade etmiştir; '*Öğrencilerle etkileşimin*

yönlerini, materyalleri nasıl etkili kullanımını dini gelişimin ve dindarlığın yaş çizelgesini Kur'an kursunda nasıl daha verimli olabileceğini öğrendim.'

K11 de benzer şekilde; '*Eğitime gelen çocukların hangi yaşlarda ise yaşına göre konuşma, onu anlama, yaşına göre materyal hazırlama gibi seviyesine göre davranma gibi bir anlayış kazandığımızı söyleyebilirim.'* sözleriyle materyal kullanımı ve eğitim psikolojisi alanlarında fayda sağladığını belirtmiştir.

Katılımcılar seminer sonunda çeşitli eksikliklerini giderdiklerini belirtmiştir. Buna yönelik olarak K1; *'Çocuklarda yaş gruplarına göre davranmayı'*, K3; *'Çocuklarda hangi yaş grubuna nasıl davranacağımı öğrendim.'* İfadeleriyle mevcut bir eksikliğin farkına varıp bu konuda gelişim kaydettiklerini belirtmektedirler. K6 tüm derslerin faydalı geçtiğini; *'Hitap ettiğimiz kişilerin davranışlarına göre hangi yöntemleri kullanarak faydalı olacağını düşünüp, bütün derslerin faydalı olduğunu düşünüyorum.'* K7'de benzer şekilde; *'Bütün derslerin faydalı olduğunu düşünüyorum.'* Şeklinde ifade etmektedirler. K9 ise iletişim konusunda eksikliklerini giderdiğini; *'İnsanlarla iletişim'* konusunda eksiklerini gidermesi açısından faydalı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Son olarak K11, eğitim psikolojisi alanında ve çocuklarda din eğitimi alanında eksikleri olduğunu ve bunlarla bu proje kapsamında kazanım sağladığını; *'Çocuğun ilk yaşları dediğimiz yaşa göre eğitim, yaşa göre dini yapısının oluşması nasıl olur (eğitim dersi) ve çocuğun yaşına göre test, mimik gibi dış görünümü ve yaşına göre fiziksel ve ruhsal gelişimini anlatan derslerin bizim için daha faydalı olacağını düşünüyorum.'* sözleriyle ifade etmektedir.

Katılımcılara genel olarak yapılan seminer etkinliklerine ilişkin tutumları sorulduğunda katılımcıların genellikle memnun oldukları ifadelerine şu şekilde yansımaktadır. K1; '*Gayet olumlu bakıyorum. İllaki artıları var.'* K6; *'Memnuniyetle katılıp faydalanmak istedim.'*, K10; *'Olumlu yaklaşıyorum'*, K11 ise tutumunun sonradan olumluya dönüştüğünü; *'Başlangıcta isteksiz daha sonra az veya çok faydalanmış bir şekilde tutum sergiliyorum.'* Şeklinde ifade etmektedir. Seminerlerin faydalı olduğunu ve yaygınlaştırılması gerektiğini K5; *'Faydalı ama herkese verilmelidir.'* sözleriyle desteklemektedir.

Katılımcılar seminerde yer alan derslerdeki konuların içeriğinin yeterliliğine ilişkin olarak K1; *'Dersler yeterli ama ilk gün gördüğümüz dersler biraz daha kapsamlı olabilir.'* K4; *'İleri derece değil ama bazı konulara temas oldu. Daha kapsamlı olabilirdi.'* K5; *'Daha uzun zamanda, daha geniş bilgiler verilmesini arzu ederim.'* İfadeleriyle daha kapsamlı bir planlamadan daha fazla yararlanabilecekleri noktasında fikir belirtirken, K7 kapsamı yeterli

bulduğunu; *'Yeterli olduğunu düşünüyorum.'* Şeklinde belirmektedir. K8 ise daha öncesinde benzer bir seminere katıldığını belirterek kapsamın farklı olmasını istediğini; *'Yeterli olduğu daha da kapsamlı anlatılabileceği kanısındayım. Çünkü yaz Kur-an kursu semineri olarak eğitim merkezlerinde 5 gün olarak aldığımız seminerin hemen hemen tekrarı gibi oldu'* sözleriyle belirtmiştir. Bir diğer eleştiri daha özel uygulamalı işleyişi tercih edebileceğini; *'Eğitimin nasıl uygulanacağı daha da somutlaştırılıp kurallar halinde olabilirdi.'* sözleriyle ifade ederken K11 yeterli bulduğunu; *'Pratik olarak bilgi yeterliliği açısından uygun ve yeterli olarak düşünüyorum.'* Şeklinde ifade etmiştir. K9 ise daha kapsamlı ve daha uzun sürecek bir projenin daha faydalı olacağını; *'Zamanın az olduğunu, daha uzun seminerlerle ayrıntılı bilgiler almamız gerektiğini düşünüyorum.'* şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılara seminer konularının derinliği açısından yetersiz gördükleri yönler sorulduğunda K3; *'Konular güzel, önemli konular, anlatım açısından çok yetkili olmadığını düşünüyorum.',* K4; *'Çocukları derse adapte etme yöntemleri genişletilebilirdi. Tabi ki zamanla da alakalı. Sorunlar konusunda çözümler yetersiz uygulama alanı zayıf.'* K11; *'Genel olarak yeterli ama çocuğun dini gelişimi, dini eğitimin yaşlara göre nasıl olması gerektiğinin üzerinde biraz daha durulmalıdır diye düşünüyorum.'* derken, K5; *'Zamanın darlığından konuları yüzeysel gördük'* K9; *'Konular sadece başlıklar halinde anlatıldı ayrıntıya girilmedi.',* ve K10; *'Pratikte uygulanacak yöntemler küçük kitapçık haline getirilebilirdi.'* ifadeleriyle kapsamın genişletilmesini gerekli gördüklerini belirtmektedirler.

Seminerde eğitimleri gerçekleştiren eğitmenlerin iletişim ve pedagojik yeterlik bakımından değerlendirmeleri istendiğinde katılımcılardan K8; *'Etkili ve verimliydi. Uzmanlık alanındaki hocalarımızın kendi konuları anlatması çok güzeldi. Bazı hocalarım konu dışında anlatımı seminerin hedefinden çıkarak başka konulara girmesi doğru olmadı.',* K2; *'Eğitmenlerin yaklaşımı güzeldi. Çoğu zaman ilgimizi çektiler.'* K6; *'Bu süre içinde eğitmenlerin yaklaşımları karşılıklı saygı çerçevesinde memnuniyet verici. Hepsine ayrı ayrı teşekkür ederim. Allah razı olsun',* K8; *'Dil ve beden dilini kullanarak materyalle anlatması samimi içtenlikle anlatımları dikkatimizi çekti',* K9; *'Kariyer sahibi insanları bizim değerlendirmemiz yanlış olur. Konular anlatıldı. Kimisi tarihle kimisi kısa filmle kimisi hikâyeyle dikkatimizi çekti.'* K10; *'Eğitmenlerin yaklaşımı olumluydu. İstifade ettiğimiz bölümler çok oldu.'* sözleriyle memnuniyetlerini belirtirken az sayıda katılımcı eğitmenlerin iletişim ve yeterlik noktasında daha iyi olabileceğini düşündüklerini belirtmektedirler. Buna yönelik olarak K11; *'Bazı derslerin bizi derse daha çok ilgimizi çekerek bağladığını, bazı derslerinde sıradan bir ders olarak anlatıldığını gördüm. Problemlerimizin daha çok*

anlatıldığı ders verimli, anlatılmadığı ders biraz daha verimsiz olduğunu düşünüyorum.' sözleriyle sıradanlıktan mutlu olmadığını belirtmiştir.

Katılımcılara seminer konularının öğretiminde gördükleri sorunları belirtmeleri istendiğinde birçoğunun seminerlerin ramazan ayında gerçekleştirilmesinden hoşlanmadıkları görülmektedir. K1; *'Mübarek ayın içinde olduğundan görev yoğunluğundan biraz zorlandık.'*, K4; *'Ramazan ayı olmasından herhalde ki uykusuzluk sorunu oldu.'*, diyerek bu konudan memnun olmadıklarını belirtmektedirler. Bunun yanında seminerlerin zaman sınırının bulunması dolayısıyla kısa sürede bitirilme çabaları da bazı katılımcıların tepkisini çekmiştir. K7 bu durumu; *'Bazı hocaların otururarak uzun saatler düz tonda konuşarak ders anlatması'* sözleriyle eleştirirken K9; *'Zamanın darlığı ve konuların sıkıştırılmış olması biraz sıkıntı oluşturmuştur.'* sözleriyle konuya açıklık getirmektedir. K11 ise pratik ve kuramsal bilgilerin çelişeceği düşüncesini; *'Bazı sorunların hayalimizdeki şeyler olduğunu gördüm. Bazılarının hayali yani mümkün olmayan konularda oldu. Pratik ile teorik olarak uygulamada farklı olacağını düşünüyorum.'* şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılara seminer konularını öğrenirken yaşadıkları sorunların neler olduğu sorulduğunda K3, K4, K5 ve K6 sorun yaşamadıklarını belirtirken K2 kısıtlı zaman sorununa *'Çok kısa bir zaman olmasından dolayı hocalarda çok hızlı anlatmak zorunda kaldılar, yavaş anlatılması gerekir.'* sözleriyle değinmiştir. K9 ise diğer katılımcıların seminer esnasında farklı olaylar anlatmasından duyduğu rahatsızlığı *'Değerlerden bahsederken dinleyiciler olaylar anlatıp dersin bölünmesine neden oldu.'* sözleriyle dile getirmiştir. Benzer şekilde katılımcılardan uygulamalarda gördükleri şikâyetleri dile getirmeleri istenmiştir ve büyük çoğunluğu herhangi bir şikâyeti olmadığını belirtmiştir. K11; *'Şikâyet diyebileceğim herhangi bir uygulama görmedim.'* şeklindeki ifadesiyle bunu belirtmektedir.

Katılımcılar seminer uygulamaları sonunda, süreçle ilgili ve sonraki uygulamalar için çeşitli öneriler sunmuşlardır. K1 *'Etkili iletişim dersinin fazla olmasını'*, K2; *'Seminerin kısa sürede değil de yeni bir hafta değil bunun iki hafta gibi günlere yayılması çocuklara etkili olması acısından dersin genişletilmesi.'*, K3; *'Sürelerin ayarlanması görsellerin biraz daha kullanılması.'*, K9; *'Dersler daha ayrıntılı, pedagojik formasyon, diksiyon gibi konuları içerecek biçimde olabilir.'*, K11; *'Özellikle çocuğun, ergenin, orta yaşlının ve yaşlının dini gelişiminin özerinde daha çok durulması gerektiğini düşünüyorum.'* sözleriyle kısıtlı zaman ve imkânlardan bahsederek önerilerde bulunmuşlardır. K5; *'Bu seminerler yapılırken bu kurslarda görev alacak bütün personele verilmeli her yıl aynı kişiler tekrar tekrar seminer*

almamalı', K6; '*Çok faydalı görüyorum. Bu programın genelleştirilmesi çok daha verimli olacağını düşünüyorum'* K10; *'Oluşan tecrübe bilgiler ile birlikte sorunların çözümleri tez şeklinde yayınlanabilir.*' ve K11; *'Bu seminerlerin bütün müftülük personelinin almasını istiyorum'* sözleriyle projenin yaygınlaştırılması gerektiğini önermektedirler. Bunlara ek olarak K4; *'Ramazan ayı olmasa üniversitenin havuzu veya başka sosyal etkinlikler ile desteklenebilir. Eğlenceli hale getirilebilirdi.'*, K6; *'Her yaş grubuna göre nasıl hareket etmek için eğitimcilerin bilgisine ihtiyaç var. Bunlardan ayrı ayrı faydalanamak isterdim.'* K7; *'İlk gün görmüş olduğumuz derslerin sayısı artırılarak daha verimli hale dönüştürülebilir.'* ve K10; *'Hedef kitle net belirlenmeli. Aksaklıkların giderilmesi için oluşan fikirler pratiğe dönük olmalı.'* şeklinde önerilerde bulunmuşlardır.

Programının Değerlendirilmesinden Elde Edilen Bulgular

Yaz Kur'an kursu sonunda katılımcılardan hizmet içi eğitimde aldıkları eğitimi değerlendirmelerinin istendiği görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular bu kısımda verilmektedir. Tüm katılımcılar seminerde öğrendiklerinden eğitim-öğretim süreçlerine yansıtabildikleri, seminer sonunda yaşadıkları değişime yönelik düşüncelerini detaylarıyla ve örneklerle belirtmiştir. Aynı zamanda katılımcılar seminer programı öğretim sürecini etkileyen faktörler üzerine ayrıntılı bir şekilde düşüncelerini ifade etmiş, seminerde yer alan konuların gerekliliği ve öğretim süresine yönelik görüşlerini de ayrıca paylaşmıştır. Buna göre seminer programına yönelik 11 katılımcıdan (seminere katılan bir öğretici görüşmelere katılmamıştır) alınan görüşme verilerinden elde edilen bulgular doğrultusunda üç farklı temaya ulaşılmış ve bu temalar da kendi içinde kategorilere ayrılarak kodlanmıştır:

1. Seminer sonu değişim süreci,
   1.1. Öğrenci kontrolü
   1.2. Öğretim süreci
   1.3. Algısal değişim
2. Seminer programı öğretim sürecini etkileyen faktörler
3. Seminer konularına yönelik görüşler
   3.1. Konularının gerekliliği
   3.2. Zamanlamanın yeterliliği

Seminer Sonu Değişim Süreci

Seminer programı sonunda 11 katılımcıdan toplanan görüşme verilerinden elde edilen ve ilk tema olan *seminer sonu değişim sürec*ine yönelik kategori, kod ve frekanslar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Seminer sonu değişim sürecine yönelik kategori, kodlar ve frekanslar

Kategori	Kodlar	Frekans
Öğrenci kontrolü	Dikkat çekme	2
	Öğrencinin seviyesine inebilme	1
	Öğrenciyle etkileşim	3
	Farklı yaş gruplarında sınıf yönetimi	8
Öğretim süreci	Hazırlıklı/planlı olma	2
	Klasik öğretimin dışına çıkma	2
	Farklı materyal/teknoloji kullanma	3
	Farklı öğretim teknikleri kullanma	4
Algısal değişim	Uygulamada bilinçli olma	3
	Ufkunu genişletme	2
	Eksiklerini keşfetme	1

Tablo 5'te göre seminer sonu değişim sürecine 11 katılımcının yönelik görüşlerinde öğrenci kontrolü, öğretim süreci ve algısal değişim olmak üzere üç ayrı kategoriye ulaşılmıştır. Bunlardan *öğrenci kontrolü* kategorisi altında *dikkat çekme* ve *öğrencinin seviyesine inebilme, öğrenciyle etkileşim*, *farklı yaş gruplarında sınıf yönetimi* olmak üzere toplam dört; *öğretim süreci* kategorisi altında *derse hazırlıklı gitme, model olma, klasik öğretimin dışına çıkma, farklı materyal/teknoloji kullanma* ve *farklı öğretim teknikleri kullanma* olmak üzere toplam beş; *algısal değişim* kategorisi altında *uygulamada bilinçli olma* ve *ufkunu genişletme* olmak üzere toplam iki farklı kod çıkarılmıştır.

Öğrenci Kontrolü

Katılımcıların ikisi öğrencinin *dikkatini çekme* noktasında öğrenci kontrolünü daha kolay sağlayabildiğini aşağıdaki ifadesiyle belirtmiştir:

Baya etkili oldu. Özellikle çocukların dikkatini çekebileceğimiz şeyleri bulduğumuz zaman daha kolay oluyor. En basit şey bile dikkatini çekebiliyor. Önemli olan bunu keşfedebilmek. [K1]

Bu seminerden sonra bu yaz kursunda oturarak yapmadım bizzat kendim gezerek daha çocukların dikkatini çekerek onları gözlemlediğimi hissettirerek bu sukuneti sağladım... Beden dili, ses tonu bunlar çok önemli eğitimde. Bir yerde oturup ders anlatmakla ayakta gezerek el kol hareketleri yüz mimikleriyle ses tonu yükseltmek alçaltmakla ilgili çocukların dikkatini daha çok çekiyor. Bunları öğrendim bunların faydalarını gördüm. [K10]

Katılımcıların biri *öğrencisinin seviyesine inme* noktasında seminerdeki eğitimcilerden fayda gördüklerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Mesela çocuğun seviyesine inmenin nasıl olduğunu orada bunu öğrendik. Çocukla diyalog nasıl olur. Bakışma nasıl olur. Çocuğa yukarıdan bakmakla aynı seviyede bakmanın farkını öğrendik. Bunları eğitimcilerden gördük. [K2]

Katılımcıların üçü öğrenci etkileşimi noktasında öğrencilere yaklaşımlarının değiştiğini ve empati kurmaya başladıklarını aşağıdaki ifadelerle belirtmiştir:

Evet. Çünkü orada öğrendiklerimi çocuklara uygulamaya başladım. Biraz daha etkili oldu. Mesela çocuklara yaklaşımımız biraz daha değişti. Ben kendi bilgime dayalı olarak konuşuyordum ama oradaki öğrendiğim eğitim farklı. Benimki deneme yanılmaydı oradaki hocaların ki direk bilgi olduğu için ben faydalı gördüm. [K3]

Düşünüyorum. Öncelikle çocuklarla iletişimi ele alalım. Çocuklara nasıl yaklaşılacağını, beden dilinin nasıl kullanılacağını onları daha iyi kavradım. Daha önce ki programlar da, katıldığımız seminerlerde bunları görmüştük fakat böyle daha etkili bir düzeyde görmemiştik.....Yapmış olduğumuz empati yoluyla da kendimizi çocukların yerine koyarak nasıl daha iyi eğitim verebiliriz diye düşündüğümüzde çocukların daha iyi Kuran-ı Kerim'i öğrendiğini gördüm. [K6]

Mesela çocuk nasıl çok mu konuşuyor, çok mu hareketli veya suskun mu? Ona göre biz de öğrendiklerimizi uygulamaya çalıştık. Bağırarak değil de biraz daha onların haleti ruhiyesine göre davranmamıza faydası oldu. [K9]

Katılımcıların sekizi farklı yaş seviyelerine göre eğitim verme noktasında seminer programında öğrendiklerinin öğrenci kontrolünde fayda sağladığını ifade etmiştir. Aşağıda bu katılımcılardan bazılarının ifadeleri verilmiştir:

Bana faydalı oldu. Çocuklarımızın yaşları farklı olduğu için hocamızın yaşlarla ilgili verdiği 4-6 yaş, 6-8 yaş grubu için verdiği davranış eğitimi baya faydalı oldu. [K8]

Özellikle öğrencileri kontrol etmede faydası oldu. Orada bize yaşlara göre öğrencilerin davranışları nasıldır? Nasıl davranmamız gerekir? Onlarla ilgili bilgi verildi. [K9]

Bizim en büyük sıkıntımız sukuneti sağlayabilmek. Ben burada aldığım bu seminerle etkisini bu konuda gördüm.....Biraz daha küçük yaş grubu olduğu için çocukların masal şeklinde daha faydalı olduğunu düşünüyorum. [K10]

Öğretim Süreci

Katılımcıların ikisi derse hazırlık yapma ve planlı olma konusunda seminerde öğrendiklerinden kısmen de olsa yararlandıklarını aşağıdaki ifadeleriyle belirtmiştir:

Seminerden önce konuya sadece bir bakıp çocuğa öyle anlatıyorduk, şimdi konuya hazırlanarak plan program hazırlayarak gidiyorum. [K5]

Bildiğimiz konulardı ama kısmen faydası oldu. Mesela bu sene bir uygulama yaptım çocukların ezberlerini alfabedeki kaç dersi verdiğini, ahlaki durumlarda ki kavramaları gereken konuları kendimce bir yıldız verdim. Hepsinin zorluğu kolaylığına göre. Sonucunda da ödüllendirdik çocukları. Bu bir teşvik oldu kanaatindeyim. Seminerden öncede kısmen yapıyordum fakat bu yıl daha düzenli yapmaya başladım..... Genelde bildiğim şeylerdi ekstra bir fayda ayırt edemeyiz. Öğretim şeklim konusunda genel bir toparlama oldu kanaatindeyim. Pratikte biz uzun yıllar bu işi yaptığımız için burada ortak tecrübeler paylaşıldı. [K7]

Katılımcıların ikisi klasik ders işleme yönteminin dışına çıkan bir öğretim süreci işlediğini aşağıdaki ifadeleriyle belirtmiştir:

Evet. Klasik ders işleme yönteminin dışına çıkmaya başladık. Burada gördüklerimizden benim en çok hoşuma giden derse ilk girildiğinde oranın belirli kuralları vardır, yapılması ve yapılmaması gerekenleri hemen tahtaya yazınız diye hocalarımızdan biri söylemişti. Bunu uyguladık bu güzel oldu. [K3]

İtikat, ibadet, ahlak derslerinde daha çok materyale yani görsel olan çocuk CD'lerine ihtiyacımız olduğunu gördüm. Çünkü yaptığımı uygulamada çocuğun gördüğü üzerine özellikle dini emelleri ve yasakları hikâye olarak anlattığında daha etkili olduğunu gördük. Sadece ezbere dayalı değil de hikâye ve görsele dayalı bilgiyi daha iyi kazandığını bu yaz döneminde gördük. [K4]

Katılımcıların üçü derslerinde farklı materyal/teknoloji kullandıklarını aşağıdaki ifadeleriyle belirtmiştir:

Öğretim şekli üzerine projeksiyonu çok tavsiye ettiler. Sipariş verdik hala alamadık. Çok faydası olacağına inanıyorum. Farklı materyaller kullanın dedi hocalarımız. Elimizde olduğu kadar kullanıyoruz ama elde ettiğimizde daha etkili olacağını düşüyorum. [K1]

Sure ezberleyin 20 dakikanız var ya da manasını okuyun bana özet olarak vereceksiniz dediğimde onlar orada ister cep telefonlarından ister bilgisayardan bugün yaptığım bir uygulamaydı bugün hep beraber surenin manasını telefonlara indirdik daha sonrada ezberleme yoluna ya da ana fikri, teması nedir onlara ödev şeklinde verdim. [K3]

Öğrendiklerimizden mesela materyalleri kullandık. Materyallerde çocukların toplu olarak eğitim anlayışı daha etkili oldu. Görsel olarak daha iyi kavramalarına olanakları oldu. Toplu olarak devamlı onları okumaya teşvik ettik bu da dilden ve kulaktan öğrenim oldu. [K6]

Katılımcıların dördü seminer programı ile model olma, benzetim, ödül-ceza gibi farklı yöntemleri öğretim sürecinde kullanmaya başladıklarını belirtmiştir. Aşağıda bu katılımcılardan bazılarının ifadeleri verilmiştir:

Düşünüyorum. Çocuklar üzerinde ödül ve ceza konusunda nasıl uygulanacağını öğrendiklerimiz çok etkili oldu. Mesela çocuğa ödül ceza verildiği zaman gerek davranış olsun gerek çalışma olsun düzeltiyor. Mesela ödül koyuyorsun çocuk ona birincide ulaşamadığı zaman diğerine ulaşmak için ders çalışıp geliyor veya bulunduğu ortamda sessiz duruyor. Bunların etkisi oldu ödüle yönelik.... Davranışlarında düzenli olanları, arkadaşlarıyla iletişimlerinde saygılı ve sevgili olanları ona göre değerlendirip örnek olması için 20 kişiden 5-6 kişiyi grup olarak havuza götürüyorum. Birkaç tane aileden de büyükleri alıyoruz, havuz veya minare uygulaması yapıyoruz. [K1]

Biz derslerimizde ödül ve ceza konusunu görmüştük. Ödül verme ve cezalıya ödülden mahrum etme şeklinde görmüştük. Verdiğim ödevlere çalıştığında bir kek meyve suyuyla ya da hobiyle ödüllendirmeyi öğrendik bunun çocuk üzerine etkisi oldu. [K8]

Algısal Değişim

Katılımcıların üçü seminer programı sonrasında uygulamalarında daha bilinçli olduklarını, katılımı artırmanın yöntemlerini araştırmada bilinçli davrandıklarını belirtmiştir. Aşağıda bu katılımcılardan bazılarının ifadeleri verilmiştir:

Çocukların minareye ayrı bir ilgisi var. Mesela şu süreye kadar namazlara en çok gelene artı koyuyoruz. O güne kadar en çok gelen 3 kişiye minare ödülü veriyoruz. Yeme-içme ödülleri oluyor. Ödülü aldıkça namaza katılım kesinlikle artıyor. Bu köye geldiğimde hiç çocuk yoktu. Şimdi akşam namazında bir safımız çocuk oluyor. Bu sayede kursta devamlılığı da sağlamış olduk. Seminer almadan önce başladım bu ödüllere ama seminerden sonra daha bilinçli olarak yapmaya başladım. Hocalarımızdan aldığımız seminerle de daha düzenli yerli yerinde uygulamalar yapmaya çalışıyoruz. [K1]

Benim ki deneme yanılmaydı. Orada (seminerde) hocaların ki direk bilgi olduğu için ben faydalı gördüm. [K2]

Öğrencileri bir yarış havasına sokarak devamlılığı sağladık. [K8]

Katılımcıların ikisi seminer programı ile ufkunu artırdığını ve bu şekilde seminerin faydasını gördüğünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

Bu bizim için ilk seminer olduğundan hemen hemen alacaklarımızı aldık. Uzman hocalarımızın görüş ve tavsiyelerini aldığımız oldu. Bunlar birkaç kere daha olursa daha ufkumuzun genişleyeceğini düşünüp daha fazla yöntem alabileceğimizi düşünüyorum. [K4]

Seminerde geçen konular bizim işimize yaradı. Eğitimde de uygulamaya çalıştık. %50 de etkili oldu diye düşünüyorum. Gelecek yıl biraz daha kapsamlı ve akademik olarak yapılmasını isteriz. Bizimde ufkumuzu açıyor. [K11]

Katılımcıların biri seminer programı sırasında eksik yönlerini keşfederek seminerin faydasını gördüğünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

Biz eğitim formasyonu almış değiliz. Dolayısıyla bir öğretmen gibi ya da profesyonel şekilde öğretici olduğumuzu düşünmüyoruz. Eksiklerimiz illa ki var. Biz de tecrübe

ediniyoruz....Tabi ki seminerler çok faydalı oldu. Bazı eksiklerimizi gördük. Biz de öğrencileri okuturken dikkate aldık. Mesela eğitimin çeşitlendirilmesi. Anlatılanlar çoğaltılabilir fakat öz cevap vermek gerek diye düşünüyorum. [K11]

Seminer Programı Öğretim Sürecini Etkileyen Faktörler

Seminer programı sonunda 11 katılımcıdan toplanan görüşme verilerinden elde edilen ve ikinci tema olan *seminer programı öğretim sürecini etkileyen faktörlere* yönelik kod ve frekanslar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Seminer programı öğretim sürecini etkileyen faktörlere yönelik kod ve frekanslar

Kodlar	Frekans
Deneyim paylaşımı	8
Eğitimci etkisi	7
Teori-pratik dengesizliği	6
Karşılıklı etkileşim eksikliği	2
Beklentiyi karşılamama	5

Tablo 6'ya göre seminer programı öğretim sürecini etkileyen faktörlere yönelik 11 katılımcının görüşlerinde *deneyim paylaşımı, eğitimci etkisi, teori-pratik dengesizliği, karşılıklı etkileşim eksikliği* ve *beklentiyi karşılamama* olmak üzere toplam beş koddan oluşmaktadır.

Katılımcıların sekizi seminer programı öğretim sürecinde eğitimciler arasında örneklerle gerçekleştirilen deneyim paylaşımının seminerden yararlanma noktasında etkili ve faydalı bir faktör olduğunu belirtmiştir. Bunu ifade edenlerden bazıları aşağıda belirtmiştir:

Hocalarımızdan biri çocuklarla olan diyaloglarından bahsetti. Dersin akışına göre örneklerden bahsedenler oldu. Ben bütün konulardan istifade ettim. [K1]

Seminerde hocalarımızdan ve uzman olan hocalarımızdan güzel fikirler aldığımızdan çocuklarımızı o uygulamalara yönlendirdiğimizde çok daha güzel verim aldığımızı gördük..... almış olduğumuz becerilerden, tecrübelerden ya da uzman olan hocalarımızın bize

tavsiyelerinden bu yaz döneminin başlamadan önce bütün hocalarımızın almasını tavsiye ederim. [K4]

Örneklerden yararlanıldı ya da onlar bize soru-cevap şeklinde de yapıldı. Örnekler gayet yeterliydi. [K3]

Bazı hocalarımızın da verdiği anlattığı örnekler benim kendi yaşamıma büyük bir örnek oldu. [K4]

Katılımcıların yedisi seminer programını veren *eğitimcilerin etkisi* üzerine görüşlerini kimi eğitimcilerden istifade ederken, kimisinin anlatımından çok yararlanamadıklarını ifade etmiştir. Aşağıda konuya ilişkin ifadelerden bazıları verilmiştir:

İçerisinde altın gibi hocalarımızda vardı sadece hikâye anlatıp geçen hocalarımızda. Hikâye anlatıp geçen veya kendi hayatını anlatıp geçen hocalara hiç gerek duymadık çünkü biz onları zaten kendimiz yaşıyoruz. Ondan vermesini istediğimiz şeyleri vermesini beklerdik. Orada kısa bir sürede yararlı bilgiler almalıyız ki burada ben çocuklara aktarayım. [K2]

Bazı hocalarımızın anlamı gerçekten çok mükemmeldi biz onların hal ve dillerinden de çok etkilendik. Bazılarından kısmen çok az şey öğrendik. Bazılarından da bir şey öğrenemedik. Hatta mesela girdiği ders gelişim ve öğrenmeyle ilgiliyse konuya hiç değinmeden gidildiği de oldu. [K10]

Seminerde hocalarda %80 başarı gördüm. %20 eksiklik vardı. - Eğitim branşı olan hoca var olmayan hoca var ama daha etkili olabilir. %20 lik seminerin dışına çıkıldığı oldu. [K11]

Değerler eğitimi dersimize giren hocamız kendi seviyesine göre anlattığı için, bizim arkadaşlar konuyu tam olarak anlamadı. Hoca akademik bir dille anlattı o yüzden tam anlaşılamadı. [K9]

Katılımcıların altısı yaz Kur'an kurslarında devam zorunluluğunun olmaması, konuların ve eğitimcilerin teorik ağırlıklı olmaları gibi nedenlerle *teori ve pratik arasında yaşanan dengesizliğin* seminerden yararlanma noktasında etkili bir faktör olduğunu ifade etmiştir. Bu ifadelerden bazıları aşağıda verilmiştir:

Okul-Aile ve Çevre işbirliğinin sağlanması burada bize iyi anlatıldı fakat ders yerlerinde bu imkân sağlanmıyor. Ben bir köyde görev yapıyorum. Köylerde bu olmuyor. İlk gün çocuklarınızla birlikte sizde gelin dediğimde 30-35 tane öğrencim var. 1 kişi velisiyle birlikte

geldi. Nedenini sorduğumuzda köy işlerini öne sürüyorlar. Yani bu konuda eksikliğimiz oldu. Çevre birliği tam sağlanamıyor.....Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi kısmında çok teorikti. Bazı terimler bazı imam arkadaşlar tarafından anlaşılmadı ve soruldu. Teorik cümleler kurulacaksa hemen ardından bunun ne olduğu verilirse daha etkili olur. Sade bir dil kullanılmaya çalışılmalı. [K3]

Genel olarak seminer programı çok güzel hazırlanmış. Konular da çok güzeldi tabi iş uygulamaya geldiğinde tam olarak çocuklarımıza, aldığımız eğitimi aktaramıyoruz. Devam zorunluluğumuz olmadığından hazırladığımız güzel bi konuyu aktaramıyoruz. [K4]

Buradaki hocalarımız biraz daha teorik biz pratikteyiz. Dolayısıyla teorikte anlatılan her şey pratiğe dökülmüyor. Bu işte pratikte olanların bunu görmeleri ona göre düşünmeleriyle alakalı. Mesela burada yapılan bir incelemenin sadece burada değil de, gelip bir arkadaş ders yaparken köşede oturup saha gözlemi yapılsa daha olgunlaşacağı kanaatindeyim..... Uygulamada bir şey yapmadık. Her şey teorikti. [K7]

Katılımcıların ikisi tartışma konuları üzerinde fazla durulmaması ve eğitimcinin karşı tarafın görüşlerini alma noktasında eksik kalması gibi nedenlerle *karşılıklı etkileşimde yaşanan eksikliğin* seminerden yararlanma noktasında etkili bir faktör olduğunu ifade etmiştir.

Konu olarak değil de en iyi konu anlama ya da anlatma usulü hem gösterme hem yaptırmaktır. Birkaç konuda hem gösterip hem de yaptırmak olabilir. Diğer hocalarında katılabileceği yazarak veya çizecek şekilde uygulanabilir. Mesela Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi konusunda sürekli anlatılabilir ama sonunda der ki; Siz nasıl yapıyorsunuz? Ya da Ne okunuyor? Bilgi verildi fakat karşılığı alınmadı. Karşı fikir alınmadı..... Sadece gösterip karşıdan anlatma yerine karşılıklı etkileşim olduğunda daha kalıcı olur diye umuyorum. [K3]

Tartışılacak konular üzerine biraz daha durulmalı. [K5]

Katılımcıların beşi materyallerin çeşitlendirilmesi, ders konularını yetiştirme çabası ile örneklerin fazla verilememesi, Diyanet tarafından verilen seminerlerle benzerlik taşıması, Kur'an kurslarına özgü öğretim metotlarından bahsedilmemesi gibi konular nedeniyle *beklentiyi karşılayamamanın* seminerden yararlanma noktasında etkili bir faktör olduğunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Kullanılacak materyallerin neler olduğu yerine materyaller nasıl çeşitlendirilir, içerikleri neler olabilir üzerine yapılabilirdi. [K3]

Eğitim materyalleri konusu biraz daha açılmalıydı. Çok fazla çeşitlendirilmedi ve yüzeysel geçildi. [K11]

Çok fazla bir örnek verilmedi. Ders konuları zaten yoğundu konular ancak yetiştirilebildi. Örnek çoğaltılsaydı birkaç tanesi aklımda kalır ve uygulamaya çalışırdım. Örneğin, Ödül – Ceza konusunda ki örneklerden yapmaya çalıştım. [K5]

Biz yaz Kuran kursu olarak Manisa'da eğitim aldık. Oraya 9 Eylül Üniversitesinden bir Doç.Dr. hocamız geldi. 5 günlük bir seminer eğitimi aldık. Orada ki eğitimle burada ki eğitim hala eş değer değil. Pekiştirdi orada öğrendiklerimizi bu güzel oldu ama aynı konular işlenmiş oldu. [K6]

Kuran-ı Kerim öğretme metotlarında farklı bir öğretim tekniği olabilir miydi? Mesela bunu bekledik. Bu konuda orijinal bir şey göremedik. İşimiz bu olduğuna göre Kuran-ı Kerimi belleğe daha iyi yerleştirme, kolay öğrenme gibi metotların olması daha iyi olurdu. [K7]

Seminer Konularına Yönelik Görüşler

Seminer programı sonunda 11 katılımcıdan toplanan görüşme verilerinden elde edilen ve son tema olan *seminer konularına yönelik görüşler*e ait kategori, kod ve frekanslar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Seminer konularına yönelik görüşlere ait kategori, kodlar ve frekanslar

Kategori	Kodlar		Frekans
Konularının gerekliliği	Gereksiz konular	Değerler Eğitimi	2
		Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	1
	Gerekli konular	Okul-Aile-Çevre işbirliğinin sağlanması	1
		Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	3
	Tüm seminer konuları gerekli		6
Zamanın	Zamanı	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi	1

yeterliliği	uzun olan konular	Okul-Aile-Çevre işbirliğinin sağlanması	1
	Zamanı kısa olan konular	Gelişim ve öğrenme	4
		Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi	1
		Etkili iletişim becerileri	4
		Pekiştireç, Ödül, Ceza ve Motivasyon	2
		Değerler Eğitimi	1

Tablo 7'ye göre seminer konularına yönelik 11 katılımcının görüşlerinde konuların gerekliliği ve zamanın yeterliliği olmak üzere iki kategoriye erişilirken; konuların gerekliliği kategorisi altında gerekli konular, gereksiz konular ve tüm seminer konuları gerekli olmak üzere üç, zamanın yeterliliği kategorisi altında ise zamanı uzun ve kısa olan konular olmak üzere iki koddan oluşmaktadır.

Konuların Gerekliliği

Seminer konularında gereksiz olduğu düşünülen konular için katılımcılardan ikisi anlatılanların çok fayda getirmeyeceğinin düşünülmesi gibi nedenlerle *Değerler Eğitimi* konusunu *ve* katılımcılardan biri ise *Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri* dersini gerekli bulmadıklarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Değerler eğitiminde bildiğimiz konulardan bahsedildi. Daha çok tecrübeye dayalı konulardan bahsedildi. [K1]

Değerler eğitimi dersine giren eğitimcinin verdiği kaynaktan pek yararlanamadım. Anlamadığım konular oldu. Anlattıklarının çok faydalı olacağını düşünmüyorum....Bir de Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri dersindeki eğitimci tamamen hayatını anlattı ve gitti. Herkes de eleştirdi. [K5]

Seminer konularında gerekli olduğu düşünülen konular için katılımcılardan biri *Okul-Aile-Çevre işbirliğinin sağlanması* konusunu, üçü ise gereksiz olduğunu düşünen bir katılımcının aksine *Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri* konusunu gerekli bulduklarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Buradaki konular baktığımızda gerçekten önemli. Okul-Aile ve Çevre işbirliğinin sağlanması konusuna takıldım, acaba yok muydum? Aslında bizim muzdarip olduğumuz bir konu. Ailelerin çocukların Kuran dersleriyle ilgilenmemesi. Camiye gelen çocuklardan bizim hala annesini babasını tanımadığımız çocuklar var. Buna biraz daha dikkat çekilebilir diye düşünüyorum. [K10]

Seminer konularının tümünün yerinde ve gerekli olduğu düşünen altı katılımcının ise paylaştığı ifadelerden bazıları aşağıda verilmiştir:

Hepsi seçilmiş olan gerekli konulardı. Hiç biri boşa atılacak konular değil. Yararlı konular seçilmiş. [K2]

Burada olan konulardan bence hepsi olmalıydı. Gayet yerinde seçilmiş konular. [K3]

Olmasa da olur dediğimiz bir konu yok hepsi yerindeydi. [K6]

Konuların hepsi kendi içinde önemli olabilecekler kanaatindeyim. Bunlardan birini tamamen devre dışı bırakıldığında etkili olmaz. Hepsi önemli. [K7]

Zamanlamanın Yeterliliği

Seminer konularının süresi üzerine katılımcıların görüşleri alındığında katılımcılardan biri materyal temin etme gibi imkânların değişebilmesi nedeniyle *Öğretim Materyallerinin Çeşitlendirilmesi* konusunun uzun tutulduğunu düşünmüş ve bunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

Materyal konusu biraz fazlaydı. Çünkü imkânlar dâhilinde yapılabileceği için. [K8]

Bir diğer katılımcı ise *Okul-Aile-Çevre İşbirliğinin Sağlanması* konusunu eğitim alanlarında yer almadığını düşünmesi nedeniyle uzun bulduğunu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Okul aile ve çevre konusu bizde hemen hemen hiç yok. O yüzden bu konuya dört saat çok. [K10]

Buna karşılık dersin etkili anlatılması, yararlı bulunması, uzmanları tarafından eğitim verilmesi, kapsamın geniş olmasından dolayı sürenin yetersiz kalması ya da anlatılanlardan yararlanılamadığının gibi nedenlerle katılımcılardan dördü *Gelişim ve Öğrenme;* biri *Öğretim Materyallerinin Çeşitlendirilmesi;* dördü *Etkili İletişim Becerileri;* ikisi *Pekiştireç, Ödül, Ceza*

ve Motivasyon ve biri ise *Değerler Eğitimi* konularının zaman olarak kısa bulduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların bu konulara yönelik ifadelerinden bazıları aşağıda verilmiştir:

Biz ilk kursa başladığımızda Etkili İletişim dersi ile Gelişim ve Öğrenme ders saatlerinin arttırılması gerektiğini düşünüyorum. Onlar çok etkili oldu. [K1]

Gelişim ve Öğrenme konusunun ve yaş grupları hakkında daha detaylı anlatılsa ve ders saatinin biraz daha fazla olsa daha iyi olabilirdi. [K5]

Öğretim Materyallerinin Çeşitlendirilmesi biraz daha ele alınabilirdi. Süresi artabilir. Mesela bu sene kitaplarımız değişti. Bu seneki kitaplar güzel. Bunun üzerine biraz daha durulup çalışılabilir. [K6]

Etkili İletişim konusunun üzerinde biraz daha durulsa daha iyi olur. Diyalog ve kişileri tanıma en önemli unsurlardan birisi. Daha derine inilmeli kanaatindeyim. [K7]

Pekiştireç, Ödül ve Ceza ve Motivasyon konusu bize alanında daha uzman kişiler tarafından anlatıldı. Bu süre olarak biraz daha arttırılabilir. [K9]

Değerler Eğitimi konusunda bir şey hatırlamıyorum o yüzden belki bir saat daha eklenebilir. [K3]

V. BÖLÜM

SONUÇLAR

Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programı

Pilot uygulaması yapılan ve değerlendirilen hizmet içi eğitim programı projenin ulaştığı sonuçtur. Bu program, seminer uygulaması sonrasında ve sekiz haftalık camilerde uygulanan yaz kursları sonunda öğreticiler ile yapılan değerlendirmeler sonrasında hizmet içi eğitim programı revize edilerek son şekli verilmiştir.

Hizmet İçi Eğitim Programı Ders Planı

Geliştirilen hizmet içi eğitim programının ders planı aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8. Ders planı

	Pazartesi	**Salı**	**Çarşamba**	**Perşembe**	**Cuma**
09:00-09:45	Gelişim öğrenme	Etkili iletişim becerileri	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri
09:50-10:35	Gelişim öğrenme	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri
10:40-11:25	Gelişim öğrenme	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri
11:30-12:15	Gelişim öğrenme	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon
12:15-13:45					
13:45-14:30	Gelişim öğrenme	Etkili iletişim becerileri	Değerler eğitimi	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon
14:35-15:20	Gelişim öğrenme	Etkili iletişim becerileri	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon
15:25-16:10	Gelişim öğrenme	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon
16:15-17:00	Gelişim öğrenme	Okul-aile ve çevre işbirliğinin sağlanması	Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı	Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri	Pekiştireç, ödül, ceza ve motivasyon
17:05-18:00					Değerlendirme

Yukarıda görüldüğü üzere program değerlendirme sonucunda beş dersin süresi artırılmış, iki dersin azaltılmış ve bir dersin aynen kalmıştır. Program değerlendirme

sonucunda ders saatlerinin değişmesinin yanında programın konu içerikleri de gözden geçirilmiştir.

Hizmet İçi Eğitimi Programı Konu İçeriği

Aşağıda programın revize edilen konu içerikleri yer almakla birlikte ayrıntılı program ise **EK 1**'de verilmiştir.

Tablo 9. Yaz Kur'an kursu öğreticileri hizmet içi eğitimi programı konu içeriği

1. Ünite adı: Gelişim ve öğrenme	**Ders saati:** 8
1.Gelişimin genel özellikleri a. Gelişimin tanımı b. Gelişimin türleri c. Gelişimin dönemleri d. Farklı yaşlardaki insanların gelişimsel özellikleri	2.Öğrenmenin genel özellikleri a. Öğrenmenin tanımı b. Farklı yaşlardaki öğrencilerin öğrenme özellikleri
2. Ünite adı: Etkili İletişim Becerileri	**Ders saati:** 6
1.İletişimin genel özellikleri a. İletişiminin tanımı b. İletişimin temel öğeleri c. İletişimin bireyin yaşamındaki önemi d. İletişimi etkileyen faktörler	2.Etkili iletişim yöntemleri
3. Ünite adı. Okul-Aile ve Çevre İşbirliğinin Sağlanması	**Ders saati:** 3
1.Okul-Aile-Çevre İş Birliğinin unsurları a. Okulun çocuğun eğitimindeki rolü b. Ailenin çocuğun eğitimindeki rolü c. Çevrenin çocuğun eğitimindeki rolü	2.Okul-Aile-Çevre İş birliğini etkileyen faktörler a. Okul-Aile-Çevre İş Birliği ile ilgili mevzuatı ve işlevi b. Okul-Aile-Çevre İş Birliğini geliştirme çalışmalara ilişkin uygulamalı örnekler
4. Ünite adı: Değerler Eğitimi	**Ders saati:** 4
1.Değerin kavramsal çerçevesi a. Değerin kavramsal tanımı b. Değer türleri	2.Değer eğitimi a. Değer eğitiminin işlevi b. Değer eğitiminde örnek uygulamalar
(Sevgi saygı, Sorumluluk, Adalet, Yardımseverlik, Hoşgörü, Doğruluk dürüstlük, Güven, Alçakgönüllülük, Kanaatkarlık, Çalışkanlık, Sabır vb.)	
5. Ünite adı: Öğretim Materyallerinin Çeşitlendirilmesi ve Kullanımı	**Ders saati:** 4
1.Öğretim materyallerinin genel özellikleri a. Öğretim materyallerinin türleri b. Öğretim materyallerinin türleri c. Materyallerin seçim ilkeleri 2.Öğretim materyallerinin tasarım süreci	3.Öğretim teknolojilerinin genel özellikleri a. Öğretim teknolojisinin temel kavramları b. Öğretim teknolojisinin gelişim süreci c. Etkili sunum teknikleri d. Görsel ve işitsel tasarım ilkeleri
6. Ünite adı: Yaz Kur'an Kursu Öğretim Programının İncelenmesi	**Ders saati:** 2
1.Yaz Kur'an Kursu öğretim programı, a. Misyonu	d. Öğrenme öğretme süreci e. Öğretim materyalleri

b. Hedefleri c. Konu alanı	f. Öğretim süresi g. Ölçme değerlendirme süreci

7. Ünite adı: Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri **Ders saati:** 8

1.Öğretimin genel özellikleri 2.Öğretim ilkeleri, öğretim yöntemi, öğretim tekniği, öğretimi stratejisinin tanımı 3.Öğretim stratejilerinin genel özellikleri ve türleri a. Buluş, Sunuş ve Araştırma inceleme	4.Genel öğretim yöntem ve tekniklerinin genel özellikleri ve türleri a. Örnek olay, Tartışma, Proje tabanlı İstasyon, Dram, Soru cevap vb. 5. Kur'an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin özel öğretim yöntemleri

8. Ünite adı: Pekiştireç, Ödül, Ceza, ve Motivasyon **Ders saati: 5**

1. Pekiştireç a. Tanımı ve türleri b. Kullanım alanları c. Uygulama biçimleri d. Örnek olaylar	2. Ödül a. Tanımı ve türleri b. Kullanım alanları c. Uygulama biçimleri d. Örnek olaylar. 3. Ceza a. Tanımı ve türleri b. Uygulama biçimleri c. Örnek olaylar	4. Motivasyon a. Tanımı ve türleri b. İlişkili faktörler c. İşlevi ve kullanım alanları d. Uygulama biçimleri e. Örnek olaylar f. Artırmaya yönelik sınıf içi öğretim yöntemleri

Yukarda hizmet içi eğitim programına ait ünite adı, ders saati ve konu içerikleri verilmiştir. Pilot uygulaması 32 saat olan bu program değerlendirme sonucu 40 saatlik eğitim programı geliştirilmiş ve paydaşların kullanımına sunulmuştur.

Sonuç ve Öneri

Projede hazırlanan eğitim programının etkililiğine yönelik olarak elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu programdan fayda sağladıklarını belirttiklerini ve verimli bulduklarını görüyoruz. Motivasyon sağlaması, tecrübe kazandırması, yeni fikirler oluşturması ve sorunlara çözüm bulunması açısından katılımcılar tarafından oldukça olumlu değerlendirmelerde bulunulması, gerçekleştirilen programın faydalı olduğunun bir göstergesidir. Bu seminerrin katılımcıların bilgi beceri ve anlayış kazanmalarına da yardımcı olduğu tespit edildi. Katılımcıların büyük çoğunluğu, özellikle gelişim psikolojisinin oldukça yararlı olduğu konusunda fikir birliğindedir. Bu da göstermektedir ki seminerin temel amaçları büyük oranda gerçekleştirilebilmiştir. Özellikle öğrencilerle nasıl daha etkili iletişim kurulabileceği, daha etkili öğretim yapılabileceği, uygulamada karşılaşılacak problemlerle nasıl başa çıkılabileceği açısından oldukça faydalı kazanımlar sağlandığı katılımcıların değerlendirmelerinde yer almaktadır.

Bazı katılımcılar seminer içeriklerinin yeterli olduğunu söylerken bazı katılımcılar seminerlerin konu içeriklerinin geliştirilebileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu da göstermektedir ki seminerin katılımcılar açısından düşündürücü ve eleştirel düşünme ile yaklaşımlarını sağlayan bir etkisi de olmuştur. Buradan hareketle gerçekleştirilen projenin son derece olumlu bir etki oluşturduğu, benzer seminer ve etkinliklerin geliştirilerek devam ettirilmesi tavsiyesinde bulunulduğu görülmektedir. Aynı şekilde seminer eğitmenlerinin yeterliliği konusunda da katılımcıların büyük çoğunluğu olumlu görüş bildirmiştir. Bu da projenin amacının gerçekleşmesinde büyük önem taşıyan eğitmen yeterliklerinin sağlandığını göstermesi açısından önemlidir.

Katılımcılar yaşadıkları sorunlarla ilgili olarak en fazla zaman darlığı ve yoğun programdan bahsetmişlerdir. Bu durum seminerlerin etkili olduğu, önemli görüldüğü ve daha geniş kapsam ve zamanlı olarak gerçekleştirilmesinin daha faydalı olacağını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bakıldığında faydalı bir seminer programı uygulandığı ve yararlı sonuçları olduğu, ancak daha da geliştirilmiş ve kapsamı genişletilmiş bir seminer programının ileride daha fazla etkiye sahip olacağı, yarar sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda hizmet içi eğitim programı gözden geçirilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmış ve ülkemiz genelinde uygulanabilecek hale getirilmiştir. Diyanet Başkanlığı ve Üniversiteler işbirliği ile yaz Kur'an kurslarında görev alacak öğreticilerin bu hizmet içi eğitim programını almalarını **ÖNERİYORUZ**.

KAYNAKÇA

Aköz, F. (2011). *Kur'an kursu öğrencilerinin gözüyle öğreticilerin iletişim davranışlarının din eğitimi açısından değerlendirilmesi (Diyanet işleri başkanlığı Konya il merkezindeki yatılı kız Kur'an kursları örneği*). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Selçuk Üniversitesi, Konya.

Akşener, T. (2012). *Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an kurslarında yeni düzenlemeler ve din eğitimi (Adana Örneği*). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Adana.

Akyürek, S. (2005). Kur'an kursu öğreticisinin mesleki yeterlikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 175-192.

Aybey, S. (2005). İlköğretim çağındaki öğrencilerin diyanet işleri başkanlığı tarafından açılan yaz kursları ile ilgili görüşleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Aybey, S. (2015). Yaz Kur'an kurslarının din eğitimi açısından fonksiyonelliği üzerine bir araştırma. International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10(15), 85-102.

Aydın, M. Ş. (2005). Diyanet işleri başkanlığınca yürütülen eğitim hizmetlerini yeniden düşünmek. Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, Yarınlar İçin Düşünce Platformu: Ankara.

Aydın, M. Ş. (2008). Bir din eğitimi kurumu olarak Kur'an kursu, Diyanet Yay.

Ayhan, H. (1999). Türkiye'de din eğitimi, 1920-1998. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı*, 173.

Balbay, E. (2011). Kur'an kursu öğreticilerinin mesleki yeterlikleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Bilgin, B. (2001). Eğitim bilimi ve din eğitimi. Ankara: Gün Yayıncılık.

Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (2006). *Qualitative resarch for education an introduction to theory and methods.* USA: Pearson International Edition.

Burton, J. K. ve Merrill, P. F. (1991). Needs assessment: goasls, needs, and priority (Leslie J. Briggs, Kent, L. Gustafson, Murray H. Tillman, Ed.), *Instructional Design: Principles and Applications*. Englewood Cliffs, New Jersey: Educational Technology Publications

Buyrukçu, R. (2001). Kur'an kurslarında din eğitimi ve öğretimin verimliliği üzerine bir araştırma (göller bölgesi örneği), Fakülte Kitabevi, Isparta.

Çelik, A. (2012). "Yaygın din eğitiminde hadisin/sünnetin ilmi ve güncel değeri. Uluslararası Hadis Sempozyumu, Yakındoğu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, KKTC.

Çiftçi, Ş. (2013). Yaz Kur'an Kurslarında dini öğretmek -sorunlar ve çözüm önerileri (Mustafa Önder) -Kitap tanıtımı. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1* (2), 73-75.

Demir, R. (2010). *Yaz Kur'an kurslarında Kur'an öğretimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Sakarya Üniversitesi.

DİB. (2003). Kur'an kursları ile öğrenci yurt ve pansiyonları yönetmeliği, Resmi Gazete Sayısı: 23982.

DİB. (2005).Yaz Kur'an kursları öğretim programı, Ankara. DİB Yayınları.

DİB. (2006).Yaz Kur'an kursları öğretici kılavuzu, Ankara: DİB Yayınları.

DİB. (2011). Kur'an kursları öğretim programları (Pilot uygulama). http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/KuranKursuOgretimPrograms.aspx (Son Erişim: 15.08.2016).

DİB. (2012a). İhtiyaç odaklı Kur'an kursları öğretim programları (Yüzünden okuyanlar için), http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/KuranKursuOgretimPrograms.aspx (Son Erişim: 15.08.2016).

DİB. (2012b). Diyanet işleri başkanlığı Kur'an kursları ile öğrenci yurt ve pansiyonları yönergesi, http://www.diyanet.gov.tr/UserFiles/foyvolant/5_yonergeler/14..pdf (Son Erişim: 15.08.2016).

DİB. (2014). Personel yeterlikleri. http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Personel-Yeterlikleri.aspx (Son Erişim: 15.08.2016).

DİB. (2016a) *Eğitim hizmetleri genel müdürlüğü. Materyaller.* http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Sayfalar/Materyaller.aspx

DİB (2016b). *Yaz Kur'an kursu uygulama esasları*, http://www.dinihaberler.com/diyanet-haber/2016-yaz-kur-an-kursu-uygulama-esaslari-h94395.html (Son Erişim: 15.08.2016).

Fitzpatrick, J.L., Sanders, J.R., ve Worthen, B.R. (2004). *Program evaluation: Alternative approaches and practical guidelines* (3rd edition). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education Inc.

Karacelil, S. (2013). Kur'ân Kursu Öğreticilerine Göre Kur'ân Kurslarının Eğitim Problemleri: Şırnak İli Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3*(3), 274-295.

Klein, S. ve diğerleri (1971). Procedures for Needs-Assessment Evaluation: A Symposium. *From symposium delivered at the Annual Meeting of the American Educational Research Association*, NewYork.

Korkmaz, M. (2009). *Kur'an kursu öğreticilerinin eğitim-öğretim yeterlikleri açısından kendilerini değerlendirmeleri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Korkmaz, M. (2010). Yaygın din öğretiminde yeterlik ölçeği geliştirme süreci: Kur'an kursu öğreticileri eğitim-öğretim yeterlikleri ölçeği örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28* (1), 239-256.

Korkmaz, M. (2011). Öğretici Görüşlerine Göre Yaz Kur'an Kurslarının Sorunları (Kayseri Örneği). *Bilimname: Düşünce Platformu*, 2011(2).

Önder, M. (2009a). Yaz Kur'an kurslarında amaçların gerçekleşme düzeyleri-Sivas örneği. *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 8*(1), 261-302.

Önder, M. (2009b). *Yaz Kur'an kurslarında dini öğretmek –sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Özdemir, Ş., ve Kavak, R. (2011). Öğretici görüşlerine göre yaz Kur'an kursları (Elazığ örneği). *Journal of International Social Research, 4*(18), 298-315.

Sel, S. (2012). *Yaz Kur'an kurslarında kur sistemi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Samsun.

Sleezer, C. M., Russ-Eft, D.F., ve Gupta, K. A. (2014). *Practical guide to needs assessment* (3rd ed.). San Francisco: John Wiley & Sons.

Sürgeç, C. (2010). *Diyanet İşleri Başkanlığı ve eğitim faaliyetleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Fırat Üniversitesi.

Şişman, M. (2013). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem.

Tosun, C. (2005). *Din eğitimi bilimine giriş,* Ankara, PegemA.

Turan, İ. (2013). Din görevlilerinin mesleki yeterlilikleri. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 13*(1), 47-73.

Türnüklü, A. (2000). Eğitim bilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi,* 24, 543-559.

Uzuner, A. T. (2009). *Kız Kur'an kursları olgusuna sosyolojik bir yaklaşım -Zeynel Abidin kız Kur'an kursu örneği-*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi: Kayseri.

Ünsal, A. (2009). Yaz Kur'an kurslarında din eğitimi: Denizli örneği, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2009.

Willis, J. W. (2007). Foundations of qualitative research: Interpretative and critical approaches. Thousand Oaks, California: SAGe.

Yavuz, K. (1998). Günümüzde din eğitimi, Çorum Üniversitesi İlahiyat Fak. Yayınları.

Yavuzer, H. (2012). Din görevlilerinin meslekleriyle ilgili memnuniyet, beklenti ve performansları üzerine sosyolojik bir araştırma: Nevşehir örneği. *NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2,* 64-81.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yılmaz, N. ve Durmuş, A. (2006). Yaz Kur'an kurslarında eğitimde kalite rehberi, İstanbul: Dem Yayınları.

Yorulmaz, B. (2013). Kuran Kursu öğreticileri ile cami görevlilerinin okul öncesi ve ilköğretim 1. kademe öğrencilerine ders verme durumlarına ilişkin öz algıları (İstanbul Örneği). *Öneri Dergisi, 10*(39), 149-162.

Yüksel, İ. ve Sağlam, M. (2011). *Eğitimde program değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.

Zengin, Z. S. (2011). Cumhuriyet döneminde Türkiye'de Kur'an kurslarının kurulması ve gelişimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11*(2).1-24.

EKLER

EK 1

Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitimi Seminer Programı

<table>
<tr><td>Ünite no: 1</td><td colspan="2">Ünite adı: Gelişim ve öğrenme</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 8</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Genel ünite hedefleri
a.Gelişim ve öğrenme kuramlarını açıklama

b.Gelişim ve öğrenme kuramlarının tasarlama ve uygulama</td><td colspan="2">Ünite kazanımları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur'an kursu öğreticileri,
a1.Gelişim ve öğrenme ile ilgili kavramların anlam bilgisi.
a2. Gelişim kuramlarında belirtilen gelişim özelliklerini tanıyabilme.
a3. Öğrenme kuramlarının ilkelerini kavrayabilme.
a4. Gelişim kuramları ile öğrenme kuramları arasındaki bağlantıları açıklayabilme.

Kur'an kursu öğreticileri,
b1. Öğrenme kuramlarının ilkelerini kendi öğrenmelerinde kullanabilme.
b2. Öğretim planlarını gelişim ve öğrenme kuramlarının ilkeleri doğrultusunda hazırlayabilme.
b3. Öğretme-öğrenme etkinliklerini gelişim ve öğrenme kuramlarının ilkeleri doğrultusunda uygulayabilme.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2">1.Gelişimin genel özellikleri
e. Gelişimin tanımı
f. Gelişimin türleri
g. Gelişimin dönemleri
h. Farklı yaşlardaki insanların gelişimsel özellikleri

2.Öğrenmenin genel özellikleri
a. Öğrenmenin tanımı
b. Farklı yaşlardaki öğrencilerin öğrenme özellikleri</td><td>Stratejiler: Buluş, sunuş
Yöntemler: Anlatım, tartışma, soru-cevap, beyin fırtınası
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu

Örnek etkinlikler:
Sunu: Kuramlar hakkında video ya da powerpoint kullanılarak sunum yapılır.

Soru-cevap: Gelişimin türleri soru-cevap tekniği ile işlenir.

Beyin fırtınası: Farklı gelişim özelliklerine sahip öğrencilere en iadeal yaklaşma nasıl olmalıdır? ile ilgili beyin fırtınası yapılır.

Grupla tartışma: Kuramlar ve aralarındaki farklar ile ilgili tartışma gerçekleştirilir.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Açık uçlu ve kapalı uçlu sorular: Kuramlar ile ilgili edinilen bilginin değerlendirilmesi için açık uçlu ve kapalı uçlu sorular kullanılır.
Yansıtıcı yazılar: Konuyla ilgili yansıtıcı düşüncelerin belirtilmesi istenir ve değerlendirilir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 2</td><td colspan="2">Ünite adı: Etkili İletişim Becerileri</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 6</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Genel ünite hedefleri

c.Etkili iletişim becerilerini kazandırma</td><td colspan="2">Ünite kazanımları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
c1.İletişimin temel öğelerini tanıyabilme
c2.İletişim sürecinin işleyişini kavrayabilme
c3.İletişimin bireyin yaşamındaki öneminin farkına varabilme
c4.Etkili iletişimi yöntemlerini açıklayabilme
c5.Etkili iletişimi yöntemlerini uygulayabilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">1.İletişimin genel özellikleri
e. İletişiminin tanımı
f. İletişimin temel öğeleri
g. İletişimin bireyin yaşamındaki önemi
h. İletişimi etkileyen faktörler

2.Etkili iletişim yöntemleri</td><td>Stratejiler. Buluş, araştırma inceleme
Yöntemler. İşbirliğine dayalı, örnek olay, soru-cevap
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu</td></tr>
<tr><td>Örnek etkinlikler:
Beyin fırtınası: İletişimin bireyin yaşamındaki yeri üzerine beyin fırtınası gerçekleştirilir.

Örnek olay: İletişimi etkileyen faktörler örnek olay üzerinden verilir.

Sunu: Etkili iletişim yöntemleri slayt ve video yardımıyla anlatılır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Portfolyo Değerlendirme:
Grupların birlikte yaptıkları projeler diğer gruplara açıklanır ve değerlendirilir.
Akran değerlendirme: Gruplardan birbirlerinin projelerini değerlendirmeleri istenir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 3</td><td colspan="2">Ünite adı: Okul-Aile ve Çevre İşbirliğinin Sağlanması</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 3</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Genel ünite hedefleri

d.Okul-Aile ve Çevre işbirliğini konusunda problem çözme becerisi kazandırma</td><td colspan="2">Ünite kazanımları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,

d1.Okul-Aile-Çevre İş Birliğinin eğitimdeki önemini açıklayabilme
d2. Okul-Aile-Çevre İş Birliği ile ilgili mevzuatı açıklayabilme
d3. Okul-Aile-Çevre İş Birliğini geliştirme çalışmaları planlayabilme
d4. Okul-Aile-Çevre İş Birliğini geliştirme çalışmaları uygulayabilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">1.Okul-Aile-Çevre İş Birliğinin unsurları
d. Okulun çocuğun eğitimindeki rolü
e. Ailenin çocuğun eğitimindeki rolü
f. Çevrenin çocuğun eğitimindeki rolü

2.Okul-Aile-Çevre İş birliğini etkileyen faktörler
c. Okul-Aile-Çevre İş Birliği ile ilgili mevzuatı ve işlevi
d. Okul-Aile-Çevre İş Birliğini geliştirme çalışmalara ilişkin uygulamalı örnekler</td><td>Stratejiler. Buluş, araştırma inceleme
Yöntemler. Problem çözme, örnek olay, proje yöntemi, soru-cevap, beyin fırtınası, tartışma, seminer
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu</td></tr>
<tr><td>Örnek etkinlikler:
Soru-cevap: Okul-aile-çevre iş birliğinin önemi soru-cevap tekniği ile işlenir.

Grupla tartışma: Okul-aile-çevre iş birliğinin sağlanmasındaki problemler üzerine tartışma yapılır.

Beyin fırtınası: Okul-aile-çevre iş birliğinin konusundaki probleme ilişkin çözüm önerileri üzerine beyin fırtınası yapılır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yansıtıcı yazılar: Konuyla ilgili yansıtıcı düşüncelerin belirtilmesi istenir ve değerlendirilir.
Portfolyo Değerlendirme: Projelerin değerlendirilmesi yapılır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 4</td><td colspan="2">Ünite adı: Değerler Eğitimi</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 4</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>Genel ünite hedefleri

e.Değerler eğitimine yönelik planlama ve uygulama yapma becerisi kazandırma</td><td colspan="2">Ünite kazanımları
Kur’an kursu öğreticileri,

e1.Değerler eğitiminin öneminin farkına varabilme
e2. Değerler eğitiminin içeriğine yönelik eğitim durumlarını planlayabilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">1.Değerin kavramsal çerçevesi
c. Değerin kavramsal tanımı
d. Değer türleri
(Sevgi ve saygı, Sorumluluk, Adalet, Yardımseverlik, Doğruluk dürüstlük, Güven, Özgüven, Hoşgörü, Alçakgönüllülük, Empati, Kanaatkarlık, Çalışkanlık, Sabır)

2.Değer eğitimi
a. Değer eğitiminin işlevi
b. Değer eğitiminde örnek uygulamalar</td><td>Stratejiler. Buluş, araştırma inceleme
Yöntemler. İşbirliğine dayalı öğretim, örnek olay, soru-cevap, tartışma
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu</td></tr>
<tr><td>Örnek etkinlikler:
Birlikte öğrenme: Değer öğretiminde örnek uygulamalar oluşturulan işbirliğine dayalı öğrenme grupları ile birlikte gerçekleştirilir.

Soru-cevap: Değer kavramı soru-cevap tekniği ile işlenir.

Örnek olay: Değer eğitiminin önemi ve işlevi örnek olaylar kullanılarak kazandırılır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yansıtıcı yazılar: Konuyla ilgili yansıtıcı düşüncelerin belirtilmesi istenir ve değerlendirilir.
Akran değerlendirme: Öğreticilerden birbirlerinin performanslarını değerlendirmeleri istenir.
Öz değerlendirme: Öğreticilerin kendi performans beklentilerini değerlendirebilecekleri rubrikler kullanılır.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 5</td><td colspan="2">Ünite adı: Öğretim Materyallerinin Çeşitlendirilmesi ve Kullanımı</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 4</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="4">Genel ünite hedefleri

f.Öğretim materyallerinin özelliklerini ve türlerini kavrama
g.Öğretim materyalleri geliştirme ve kullanma
h.Öğretim teknolojisini kullanarak materyal geliştirme becerisi kazandırma</td><td colspan="2">Ünite kazanımları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
f1. Öğretim materyallerinin özelliklerini kavrayabilme
f2. Öğretim materyallerinin türlerini kavrayabilme
f3. Materyal seçim ilkelerini uygulayabilme
f4. Öğretim materyallerini seçebilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
g1. Materyal geliştirme sürecini kavrayabilme
g2. Öğretim materyallerini tasarlayabilme
g3. Öğrenme ortamları için tasarlanan öğretim materyallerini hazırlayabilme ve kullanabilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
h1. Öğretim teknolojisinin temel kavramlarını tanıyabilme
h2. Öğretim teknolojisinin gelişim sürecini açıklayabilme
h3. Etkili sunum tekniklerini kullanabilme
h4. Görsel ve işitsel tasarım ilkelerini uygulayabilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2">1.Öğretim materyallerinin genel özellikleri
d. Öğretim materyallerinin türleri
e. Öğretim materyallerinin türleri
f. Materyallerin seçim ilkeleri

2.Öğretim materyallerinin tasarım süreci

3.Öğretim teknolojilerinin genel özellikleri
a. Öğretim teknolojisinin temel kavramları
b. Öğretim teknolojisinin gelişim süreci
c. Etkili sunum teknikleri
d. Görsel ve işitsel tasarım ilkeleri</td><td>Stratejiler. Buluş, araştırma inceleme
Yöntem. İşbirliğine dayalı öğretim, örnek olay, gösterip yaptırma, proje yöntemi
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu

Örnek etkinlikler:
Birlikte öğrenme: İşbirliğine dayalı yöntem için öğretmenler görevleri yaparken grup oluşturur, araçları kullanmada birbirlerinin öğrencileri olarak birlikte öğrenmeye çalışır.

Soru-cevap: Öğretmenlerden uygulamaların nasıl yapılacağına dönük soruları yanıtlamaları istenir.

Çalıştay: Uygulamaya dönük araçların kullanımı için öğretmenler çalıştay şeklinde öğrendiklerini tartışarak, rapor halinde ortaklaşa bir kullanım kılavuzu hazırlar.

İstasyon tekniği: Öğretmenler gruplara ayrılır, bir grup başkanı seçilir. Eğitmen gruplara önceden hazırlanmış farklı öğrenme materyalini tamamlamak için rehberlik eder. Belli dakikalarda gruplar yer değiştirerek diğer grubun kaldığı yerde devam eder.

Seminer: Öğretmenler yaptıkları projeyi diğerlerine sunar, sonunda soruları yanıtlar.

Grupla tartışma: Öğrenciler yaptıkları projeler hakkında birbirlerinin fikirlerini alır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Portfolyo Değerlendirme:
Grupların birlikte yaptıkları materyaller sergilenir ve değerlendirilir.
Akran değerlendirme: Gruplardan birbirlerinin projelerini değerlendirmeleri istenir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 6</td><td colspan="2">Ünite adı: Yaz Kur’an Kursu Öğretim Programının İncelenmesi</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 2</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td>Genel ünite hedefleri

i.Yaz Kur’an Kursu öğretim programını eleştirel bir bakış açısıyla açıklama</td><td colspan="2">Ünite kazanımları
Kur’an kursu öğreticileri,

i1. Yaz Kur’an Kursu öğretim programını uygulama esaslarına göre eleştirel bir bakış açısıyla açıklayabilme
i2. Yaz Kur’an Kursu öğretim programını kur seviyesine göre eleştirel bir bakış açısıyla açıklayabilme
i3. Yaz Kur’an Kursu öğretim programını öğrenme alanlarına göre eleştirel bir bakış açısıyla açıklayabilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">1.Yaz Kur’an Kursu öğretim programı,
h. Misyonu
i. Hedefleri
j. Konu alanı
k. Öğrenme öğretme süreci
l. Öğretim materyalleri
m. Öğretim süresi
n. Ölçme değerlendirme süreci</td><td>Stratejiler. Buluş, araştırma inceleme
Yöntemler. İşbirliğine dayalı öğretim, örnek olay, grupla tartışma, beyin fırtınası, seminer
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu</td></tr>
<tr><td>Örnek etkinlikler:
Beyin fırtınası: Öğretim programına ilişkin çözüm önerileri üzerine beyin fırtınası yapılır.

Grupla tartışma: Öğretim programının ögeleri üzerinde tartışma yapılır.

Seminer: Öğretim programı ile ilgili olarak çağrılan müftülük görevlisi bilgi verir, öğreticiler sorularını yönelterek programın anlaşılırlığı sağlanır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yansıtıcı yazılar: Konuyla ilgili yansıtıcı düşüncelerin belirtilmesi istenir ve değerlendirilir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 7</td><td colspan="2">Ünite adı: Dini Bilgiler ve Kur’an-ı Kerim Öğretim Yöntemleri</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 8</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Genel ünite hedefleri

k.Öğretim ilke, yöntem, teknik ve strateji kavramlarını anlama
m.Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin farklı öğretim yöntemlerini kullanma</td><td colspan="2">Ünite kazanımları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,

k1. Öğretim ilke, yöntem, teknik ve stratejileri arasındaki farkı açıklayabilme
k2. Farklı öğretim yöntem, teknik ve stratejilerini birbirinden ayırt edebilme</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,

m1. Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin öğretim, ilke, yöntem, teknik ve stratejilerini seçebilme
m2. Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin farklı öğretim uygulamaları tasarlayabilme
m3. Tasarlanan yöntemin gerekliliklerine uygun sınıf içi uygulamalar gerçekleştirebilme
m4. Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin örnek uygulamaları eleştirel bakış açısıyla değerlendirebilme</td></tr>
<tr><td colspan="2">Konu içeriği</td><td>Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td colspan="2">1.Öğretimin genel özellikleri

2.Öğretim ilkeleri, öğretim yöntemi, öğretim tekniği, öğretimi stratejisinin tanımı

3.Öğretim stratejilerinin genel özellikleri ve türleri
b. Buluş yolu ile öğretim stratejisi
c. Sunuş yolu ile öğretim stratejisi
d. Araştırma inceleme öğretim stratejisi
4.Genel öğretim yöntem ve tekniklerinin genel özellikleri ve türleri
b. Örnek olay
c. Tartışma
d. İşbirlikli öğretim
e. Proje tabanlı öğretim
f. İstasyon
g. Drama
h. Soru cevap vb.
5. Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin özel öğretim yöntemleri</td><td>Stratejiler. Buluş, araştırma inceleme
Yöntemler. İşbirlikçi öğretim yöntemi, örnek olay, sunu, soru-cevap, proje tabanlı, tartışma
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu

Örnek etkinlikler:
Sunu: Öğretim ilke, yöntem, teknik ve stratejiler hakkında video ya da powerpoint kullanılarak sunum yapılır.

Soru-cevap: Öğretim ilke, yöntem, teknik ve stratejiler hakkında uygulamaların nasıl yapılacağına dönük soruları yanıtlamaları istenir.

Birlikte öğrenme: İşbirliğine dayalı öğrenme grupları oluşturularak öğretim yöntem ve teknik uygulamaları yapılır.

Proje tabanlı: Kur’an-ı Kerim ve Dini Bilgilere ilişkin farklı öğretim yöntemlerin uygulaması üzerine projeler hazırlanır.

Tartışma: Farklı öğretim yöntem ve teklikler kullanımının öğrenme üzerindeki etkisi ve yararları üzerine tartışma yapılır</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yansıtıcı yazılar: Konuyla ilgili yansıtıcı düşüncelerin belirtilmesi istenir ve değerlendirilir.
Akran değerlendirme: Gruplardan birbirlerinin projelerini değerlendirmeleri istenir.</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td>Ünite no: 8</td><td colspan="2">Ünite adı: Pekiştireç, Ödül, Ceza, ve Motivasyon</td></tr>
<tr><td>Ders saati: 5</td><td colspan="2"></td></tr>
<tr><td rowspan="4">Genel ünite hedefleri

n.Pekiştireç ve türlerini kavrama
p.Ödül ve türlerini kavrama
r.Ceza ve türlerini kavrama
s. Motivasyon ve türlerini kavrama</td><td colspan="2">Ünite kazanımları</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
n1. Eğitimde pekiştirec kullanımının öneminin farkına varabilecekler.
n2. Pekiştirecin öğelerini ve özelliklerini açıklayabilecekler.
n3. Pekiştireç türlerini ve uygulama biçimlerini kavrayabilecekler.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
p1. Eğitimde Ödül kullanımının öneminin farkına varabilecekler.
p2. Ödülün özelliklerini açıklayabilecekler.
p3. Ödül türlerini ve uygulama biçimlerini kavrayabilecekler.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Kur’an kursu öğreticileri,
r1. Eğitimde cezanın sakıncalarının farkına varabilecekler.
r2. Ceza türlerini açıklayabilecekler
Kur’an kursu öğreticileri,
s1. Eğitimde motivasyonun öneminin farkına varabilecekler.
s2. Motivasyon öğelerini ve özelliklerini açıklayabilecekler
s3. Motivasyon sürecinin işleyişini açıklayabilecekler.
s4. Motivasyonu etkileyen etmenlerin farkına varabilecekler.
s5. Motivasyonu artırmaya yönelik yöntemleri seçebilecekler.</td></tr>
<tr><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td>Konu içeriği</td><td colspan="2">Öğrenme öğretim süreci</td></tr>
<tr><td rowspan="2">1. Pekiştireç
e. Tanımı ve türleri
f. Kullanım alanları
g. Uygulama biçimleri
h. Örnek olaylar
2. Ödül
e. Tanımı ve türleri
f. Kullanım alanları
g. Uygulama biçimleri
h. Örnek olaylar.
3. Ceza
d. Tanımı ve türleri
e. Uygulama biçimleri
f. Örnek olaylar
4. Motivasyon
g. Tanımı ve türleri
h. İlişkili faktörler
i. İşlevi ve kullanım alanları
j. Uygulama biçimleri
k. Örnek olaylar
l. Artırmaya yönelik sınıf içi öğretim yöntemleri</td><td colspan="2">Stratejiler: Buluş stratejisi, Sunuş stratejisi, araştırma inceleme
Yöntemler: anlatım, tartışma, problem çözme, beyin fırtınası, soru-cevap, örnek olay
Araç-gereçler: Powerpoint sunumu, örnek olay, videolar,</td></tr>
<tr><td colspan="2">Örnek etkinlikler:
Sunu: Pekiştireç ve ödül hakkında video ya da powerpoint kullanılarak sunum yapılır.

Örnek olay: Pekiştireç, ödül, cezayla ilgili örnek olaylar üzerinden türleri ve doğru/yanlış uygulamaları açıklanır.

Grupla tartışma: Öğrenci motivasyonunun sağlanması konusunda tartışma yapılır.

Beyin fırtınası: Eğitimde ceza uygulamanın olumlu ve olumsuz yönleri üzerinde tartışma yapılır.</td></tr>
<tr><td colspan="3">Ölçme ve değerlendirme süreci</td></tr>
<tr><td colspan="3">Açık uçlu ve kapalı uçlu sorular: Kuramlar ile ilgili edinilen bilginin değerlendirilmesi için açık uçlu ve kapalı uçlu sorular kullanılır.
Yansıtıcı yazılar: Konuyla ilgili yansıtıcı düşüncelerin belirtilmesi istenir ve değerlendirilir.</td></tr>
</table>

EK 2

Yaz Kur'an Kursu Öğreticilerinin Hizmet İçi Eğitimi Seminer Uygulamasını Değerlendirme Görüşme Formu

Sayın katılımcı,
Seminer programının etkililiğini belirlemek ve daha sonra yapılacak benzer programlara ışık tutmak amacıyla sizin değerli görüşlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Sorulara içtenlikle vereceğiniz cevaplar çalışmanın geliştirilmesi açısından çok önemlidir. Katkılarınızdan dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Proje ekibi

Görüşme tarihi:
Görüşme yeri:
Kişisel bilgiler:
1. Yaşınız: ……
2. Kıdeminiz: …… yıl
3. Öğrenim durumunuz:
4. Daha önceden böyle bir etkinliğin gerçekleştirilmesinde yer aldınız mı?

Görüşme Soruları

1. Hizmet içi seminerdeki derslerin etkililiği/verimliliği hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Bu derslerde hangi bilgi, beceri ve anlayışı kazandığınızı düşünüyorsunuz?
3. Bu derslerin sizde uyandırdığı memnuniyet durumu hakkında düşünceleriniz nelerdir?
4. Hangi derslerin sizin eksik yönlerinizi gidermesi açısından faydalı olduğunu düşünüyorsunuz?
5. Sizlere öğretilen konuların içeriğinin yeterliği açısından ne düşünüyorsunuz?
6. Seminer konularının öğretimi sürecinde eğitmenin yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz? Konuyu yeterince ilgi çekecek biçimde anlattı mı? Dikkatinizi nasıl çekti?
7. Seminer konularının öğretiminde gördüğünüz sorunları anlatır mısınız?
8. Seminer konularının derinliği açısından yetersiz gördüğünüz yönleri nelerdi?
9. Seminer konularının öğrenirken yaşadığınız sorunlar nelerdi?
10. Seminer uygulamaları sonunda bir sonraki uygulamalar açısından düşündüğünüzde ne gibi yenilikler, etkinlikler, konu ya da hususların yer almasını önerirdiniz?
11. Genel olarak yapılan seminer etkinliklerine ilişkin tutumunuz nasıldır?
12. Uygulamalarda gördüğünüz şikayetleri dile getir misiniz?
13. Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

EK 3

Yaz Kur'an Kursu Öğreticileri Hizmet İçi Eğitim Programı Değerlendirme Görüşme Formu

Sayın katılımcı,

Bu çalışmada size uygulamış olduğumuz programla ilgili görüşlerinize başvurmak istiyoruz. Uygulamamızın aksayan yönlerini belirlemek, gelecekte neler yapılabileceğine ilişkin fikirlere ulaşmak ve niteliğini arttırmak için görüşleriniz bizim için önemlidir. Paylaşımlarınızın samimiyetine güveniyor ve şimdiden ilginiz için teşekkür ediyoruz.

Proje ekibi

Görüşme tarihi:
Görüşme yeri:
Kişisel bilgiler:

1. Yaşınız: ……
2. Kıdeminiz: …… yıl
3. Öğrenim durumunuz:
4. Daha önceden böyle bir etkinliğin gerçekleştirilmesinde yer aldınız mı?

Görüşme Soruları

1. Seminer programında öğrendiklerinizin bilgi, beceri ve anlayışınızda bir değişim sağladığını düşünüyor musunuz?

Sonda 1: Değişim söz konusu olduğunu düşünüyorsanız, değişim sürecinde etkili olan etkenler konusunda neler söyleyebilirsiniz?

Sonda 2: Değişim söz konusu olduğunu düşünmüyorsanız, değişim sürecinde etkili olması için önerileriniz nelerdir?

2. Seminerde öğrendiğiniz ve yaptığınız uygulamaların;
    - Öğrenci kontrolü ve öğrenmesi üzerindeki yansımaları nasıldı?
    - Sizin öğretim şekliniz üzerindeki yansımaları/etkisi nasıldı?

Seminer programı boyunca aşağıdaki sekiz ayrı konuya yönelik bir eğitim içeriği gördünüz. Şimdi soracağım sorular için öncelikle size bu konuları saymak isterim. (Programların saatlerini söyleyerek konular okunmalı…)

- Pekiştireç, Ödül ve Ceza ve motivasyon (3 saat)
- Dini Bilgiler ve Kur'an-ı Kerim öğretim yöntemleri (4 saat)
- Öğretim materyallerinin çeşitlendirilmesi ve kullanımı (4 saat)
- Okul-Aile ve Çevre işbirliğinin sağlanması (4 saat)
- Etkili İletişim Becerileri (3 saat)
- Gelişim ve öğrenme (4 saat)
- Değerler eğitimi (3 saat)
- Yaz Kur'an Kursu öğretim programının incelenmesi (3 saat)

Bu konulara yönelik öğretim sürecini düşünerek ele almanızı ve bundan sonra soracağım soruları buna göre cevaplamanızı rica ederim. Sorular içerisinde gerekli gördüğünüz yerlerde konuları size tekrar hatırlatabilirim. Buna göre;

3. Konulara yönelik öğretim süresinin yeterliliği hakkında ne düşünüyorsunuz? Size göre hangi konuların öğretim süresi daha uzun ya da daha kısa tutulabilirdi?
4. Konuların işlenişinde izlenen öğretim yöntemini anlaşılırlık, derinlik ve kapsam açısından nasıl değerlendirirsiniz?

Sonda 1: Konuların anlatımında örneklerden yararlanıldı mı? Bu örneklerin konuyu kavrama üzerine yeterliliği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Örneklerle açıklayabilir misiniz?

Sonda 2: Hangi konuların anlatımında yöntemin yetersiz kaldığını düşünüyorsunuz? Bunun nedeni neler olabilir? Konulara yönelik uygulanan öğretim sürecinde değiştirmek istediğiniz (ben olsam böyle yapardım…) noktalar var mıdır? Varsa siz nasıl planlardınız?

5. Farklı bir öğretim yöntemi izlenmeliydi dediğiniz konular oldu mu? Varsa bu konular hangileriydi?
6. Hangi konularda uygulama aşamasının yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?

Sonda: Uygulama zayıf kalan konular hangileriydi? Bunun nedenlerinin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

7. Seminer programında yer almasa da olur dediğiniz, gerekli görmediğiniz bir konu var mıydı? Gereklidir dediklerinizin neden önemli olduğunu, içerikte yer almasa da olur dediğiniz konunun ise neden gereksiz olduğunu açıklayabilir misiniz?
8. Bu işlenen konular dışında seminer programına öğretim içeriğine eklenmesini gerekli gördüğünüz herhangi bir konu var mıdır?

Sonda: Hangi konuya, neden ihtiyaç duyduğunuzu açıklayabilir misiniz?

EK 4

Çalıştay Broşürü (ön ve arka)

Amaç ve Kapsam

Bu çalıştayın amacı, Yaz Kur'an Kursu Eğitimcilerinin Eğitimi Hizmetiçi Programı hazırlanabilmesi için eğitim ihtiyacının belirlenmesidir.

Çalıştaya Uşak ilinde camilerde yaz Kur'an Kursu eğiticisi olacak 20 imama, 2 müftü yardımcısı, Kur'an Kursları Müdürü, İlahiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinin katılımının sağlanması planlanmaktadır. Çalıştay boyunca moderatörün yürütücülüğünde gerçekleştirilecek oturumlarda aşağıdaki çalışmalar yapılacaktır.

- Mevcut durum analizi
- İhtiyaç Belirleme
- Çözüm Önerisi Geliştirme
- Çözüm Önerisi Detaylandırma
- Değerlendirme

Çalıştay sonrasında hazırlanmış olan ihtiyaçlar ve çözüm öneri formları geleceğe yönelik stratejiler geliştirilmesi ve eylem planlarının oluşturulması adına konsolide edilerek çalıştay raporu haline getirilecektir. Bu rapor doğrultusunda Yaz Kur'an Kursu Eğitimcilerinin Eğitimi Hizmetiçi Programı projesi düzenlenmesinde altyapı oluşturulacaktır.

Uşak Üniversitesi
İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Yaz Kur'an Kursu Eğitimcilerinin Eğitim İhtiyaçlarını Belirleme Çalıştayı

30-31 Mayıs 2016
Uşak Üniversitesi Kütüphanesi
Senato Salonu

Uşak Üniversitesi
İslam Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi

Yaz Kur'an Kursu Eğitimcilerinin Eğitim İhtiyaçlarını Belirleme Çalıştayı

30-31 Mayıs 2016
Uşak Üniversitesi Kütüphanesi
Senato Salonu

Çalıştay Programı

30 Mayıs 2016 Pazartesi

09.30-10.00 Kayıt
10.00-10.30 Açılış ve Çalıştay Tanıtımı
10.30-11.00 Açılış Konuşmaları
11.00-11.15 Çay ve Kahve Arası

I. Oturum
11.15-12.15 Mevcut Durum
12.15-13.30 Yemek Arası (*Uşak Üniversitesi*)

II. Oturum
13.30-14.30 İhtiyaç Belirleme
14.30-14.45 Çay ve Kahve Arası

III. Oturum
14.45-15.45 Çözüm Önerisi Geliştirme
15.45-16.00 Çay ve Kahve Arası

IV. Oturum
16.00-17.00 Çözüm Önerisi Detaylandırma

31 Mayıs 2016 Salı

V. Oturum
10.00-11.00 Değerlendirme ve Sonuç
11.00-11.15 Çay ve Kahve Arası

VI. Oturum
11.15-12.15 Genel Tartışma ve Kapanış
12.15-13.30 Yemek Arası *(Uşak İl Müftülüğü)*

Moderatör
Doç. Dr. Erol Duran
Doç. Dr. Zekerya Batur

Çalıştay Sekreteryası
Arş. Gör. Resul Göl
Arş. Gör. Ufuk Uluçınar
Arş. Gör. Sevil Orhan Özen

Çalıştay Ekibi

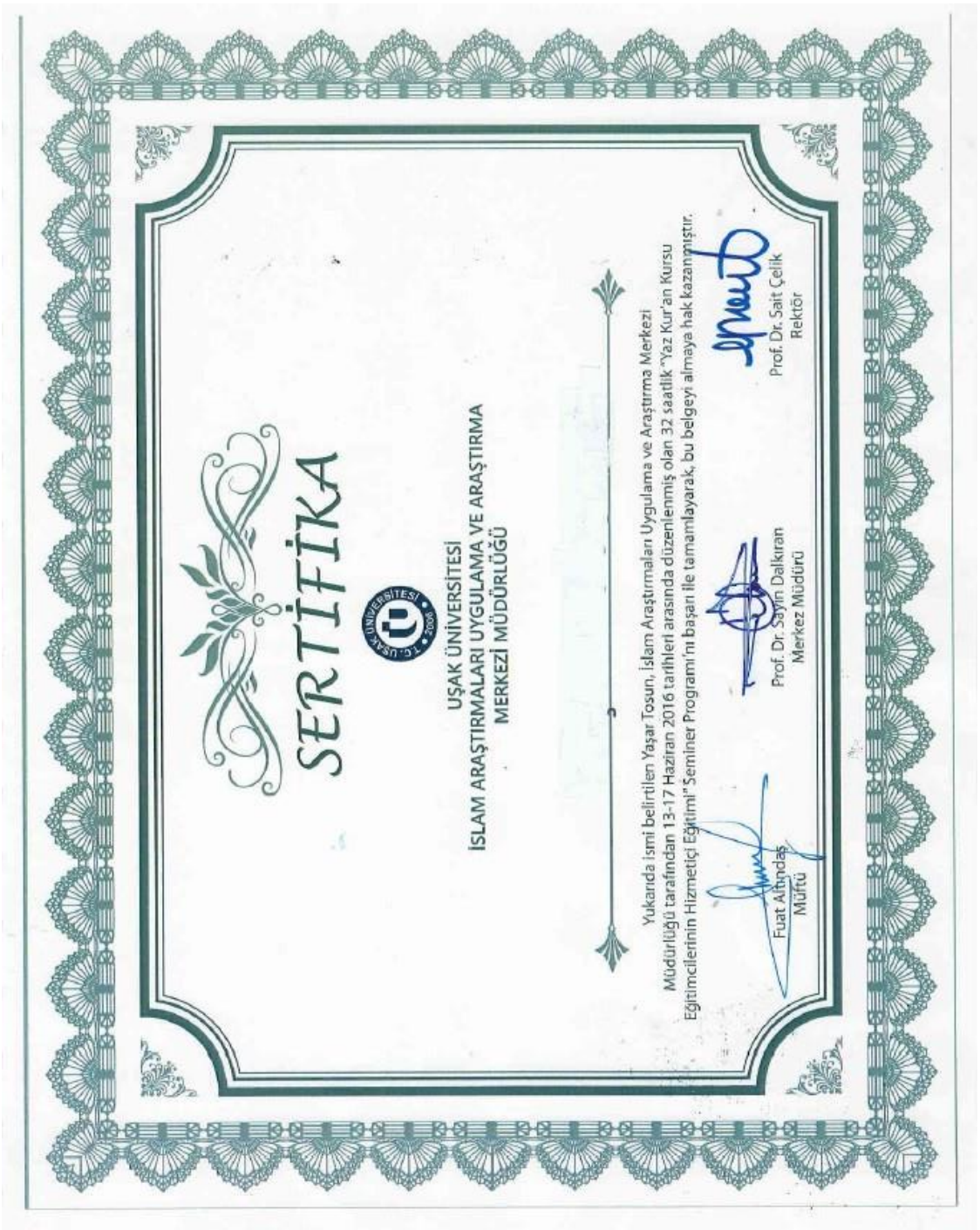
Onursal Başkan
Prof. Dr. Sait Çelik

Düzenleme Kurulu
Prof. Dr. Sayın Dalkıran *(Kurul Başkanı)*
Doç. Dr. Asım Arı *(Kurul Başkanı)*
Prof. Dr. Habil Şentürk
Prof. Dr. M. Bahaddin Acat
Doç. Dr. Ramazan Ege
Yrd. Doç. Dr. Salihe Esen
Müftü Fuat Altındaş

Çalıştay Danışma ve Bilim Kurulu
Prof. Dr. Osman Nafiz Kaya
Prof. Dr. Musa Çifçi
Prof. Dr. Selahattin Turan
Doç. Dr. Özer Çetin
Yrd. Doç. Dr. Nazım Bayraktar
Yrd. Doç. Dr. Hikmet Gültekin
Yrd. Doç. Dr. Mahmut Avcı
Müftü Yrd. Ali Tom
Müftü Yrd. Sıddık Durmuş
Kur'an Kursları Müdürü Mustafa Çetin

EK 5

Örnek Sertifika Belgesi

EK 6

Çalıştay ve Hizmet İçi Eğitim Uygulamasından Fotoğraflar

DOÇ. DR. ERDİL DURAN
PROF. DR. SAİT ÇELİK
PROF. DR. SAYIN DALKIRAN
MÜFTÜ FUAT ALTINTAŞ

SERTİFİKA
Mustafa Çakın

SERTİFİKA
Mustafa Ceylan

